

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ**

Управління інвестиційною діяльністю в сучасній банківській системі

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконав: студентка VI курсу, групи 672-3
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»
Пентелейчук Анастасія-Марія Георгіївна

_____ (підпис)

Керівник: професор кафедри фінансів і кредиту
Островська Наталія Степанівна

_____ (підпис)

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № ____ від _____ 2023 р.
Завідувач кафедрою фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Пентелейчук А.-М. Г. Управління інвестиційною діяльністю в сучасній банківській системі. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці. 2023. 69 с.

В кваліфікаційній роботі розглянуто особливості інвестиційної діяльності банків на фінансовому ринку. Проведено аналіз динаміки розвитку банківського сектора України за розподілом активів банків та їх інвестиційний портфель, визначено індикатори фінансової стабільності та економічні нормативи банківської системи України. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення інвестиційної діяльності банків.

Ключові слова: кредити, банки, банківська система, інвестиційна діяльність, нормативи інвестиційної діяльності банків.

ANNOTATION

Penteleychuk A.-M. D. Management of investment activities in the modern banking system. - Manuscript.

Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 072 "Finance, banking and insurance". Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich. Chernivtsi 2023. 69 p.

In the qualification work, the specifics of investment activity of banks in the financial sphere are considered. An analysis of the dynamics of the development of the banking sector of Ukraine based on the distribution of bank assets and their investment portfolio was carried out, indicators of financial stability and economic standards of the banking system of Ukraine were determined. Recommendations for improving the investment activities of banks are offered.

Keywords: loans, banks, banking system, investment activity, standards of investment activity of banks.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.-М. Г. Пентелейчук
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	9
1.1. Суть та принципи здійснення інвестиційної діяльності банку	9
1.2. Характеристика управління інвестиційною діяльністю банку з метою забезпечення фінансової стабільності	15
1.3. Методи управління інвестиційною діяльністю банку	22
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ	28
2.1. Аналіз інвестиційної діяльності банків	28
2.2. Інвестиційна діяльність банків на ринку державних цінних паперів.....	33
2.3. Аналіз інвестицій в ОВДП у розрізі банківських установ	38
Висновки до розділу 2	44
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	46
3.1. Проблеми та перспективи інвестиційної діяльності банків	46
3.2. Роль банків у післявоєнному відновленні української економіки.....	52
Висновки до розділу 3	62
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Банківський сектор економіки країни за останні роки пережив значні потрясіння. Так, починаючи з 2014 року, ми можемо спостерігати зменшення споживчих кредитів фізичним особам та депозитів інвесторів, а також зменшення загальної кількості банків. В результаті банки не тільки перестали заробляти на кредитуванні фізичних та юридичних осіб, але й втратили приплив капіталу від своїх вкладників. Причини були зумовлені декількома обставинами, головною з яких, безумовно, були політичні та економічні проблеми, пов'язані з військовими діями в країні.

За таких умов інвестиційна діяльність банківських установ може стати альтернативою кредитуванню. Інвестиції створюють підґрунття для розширеного відтворення, структурних змін в економіці, підвищення конкурентоспроможності продукції та вирішення соціально-економічних проблем.

Інвестиції торкаються найглибших основ економічної діяльності та визначають процес економічного зростання в цілому. Зв'язок між інвестиціями та економічним зростанням є аксіомою. Інвестиції є стратегічним чинником розвитку української економіки. Активізація інвестиційної діяльності є найбільш актуальним і болючим шляхом вирішення макроекономічної проблеми. У зв'язку з цим все ще постає питання пошуку ефективних джерел інвестицій у зв'язку з посиленням факторів інвестиційної активності. Про це свідчить як незадовільний розвиток інвестиційних процесів у сучасній економіці України, так і кількість публікацій та дискусій на цю тему, які підтверджують серйозність ситуації в цій сфері.

Формування та управління інвестиційним портфелем є важливим напрямком діяльності банку. Ліквідність і надійність банківської установи забезпечує якісний інвестиційний портфель. Це, у свою чергу, важливо для акціонерів, підприємств і фізичних осіб, які є клієнтами банку. Сучасний

інвестиційний портфель – це специфічний критерій, за яким можна судити про якість політики банку та його конкурентоспроможність, а також здатність протистояти впливу зовнішніх і внутрішніх чинників. Тому дослідження теоретичних і практичних аспектів управління інвестиційним портфелем є надзвичайно актуальним завданням для зростання ефективності функціонування банківської системи.

Оцінка діяльності банків на ринку цінних паперів є предметом досліджень вітчизняних науковців. Зокрема, Черкасова С. В. дослідила тенденції розвитку інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів України та запропонувала шляхи підвищення інвестиційного потенціалу банківських установ [40]. Дубогриз Є. визначив зв'язок між системами банківського ризик-менеджменту та обсягом їх інвестицій в державні облігації [18]. Жердецька Л.В. [20], Борисова Л.Є. [11] оцінили напрями інвестиційної діяльності банків України на ринку цінних паперів. В роботі Онищенко Ю.І. висвітлено аспекти управління інвестиційною діяльністю банків [35]. Криховецька З.М. та Кохан І.В. дослідили шляхи вдосконалення формування ресурсів банків [24].

Однак надзвичайно складне середовище, в якому опинився фінансовий сектор України внаслідок коронакризи та вторгнення росії, а також гостра нестача фінансових ресурсів, спричинена цим, викликають необхідність подальшого дослідження ролі банків у розвитку фондового ринку.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз сучасних тенденцій інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів та характеристика трансформаційних процесів, зумовлених введенням воєнного стану.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- дослідити суть та значення інвестиційної діяльності банку;
- розглянути поняття інвестиційної політики банку та її види;
- визначити суть управління інвестиційною діяльністю банку та основні його методи;
- провести аналіз інвестиційної діяльності банків;

- проаналізувати інвестиційну діяльність банків на ринку державних боргових інструментів;
- дослідити вплив інвестиційної діяльності банківських установ на економіку країни;
- обґрунтувати напрямки вдосконалення політики управління інвестиційною діяльністю банків.

Об'єкт дослідження – інвестиційна діяльність банків.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади щодо інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів.

У дослідженні використані такі методи наукового пізнання: метод узагальнення та наукової абстракції для розкриття змісту поняття; діалектичний, системний методи при розкритті суті та визначенні особливостей управління інвестиційним портфелем; статистичний метод для аналізу динаміки інвестиційної діяльності банків на ринку.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти України з питань інвестиційної діяльності банків, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Національного банку України, Державної служби статистики України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених з питань інвестиційної діяльності банків, ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних засад щодо характеристики інвестиційної діяльності банків, взаємозв'язку банків та ринку боргових інструментів, розробки практичних рекомендацій щодо політики управління інвестиційною діяльністю банків.

Структура магістерської роботи.

Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі магістерської роботи розглянуто інвестиційні цілі та операції банків на ринку цінних паперів. У другому розділі магістерської роботи проведено статистичний аналіз інвестиційної діяльності

банків на ринку. У третьому розділі розглянуто рекомендації щодо політики управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

1.1. Суть та принципи здійснення інвестиційної діяльності банку

Зараз банки є фундаментальною основою економічної системи будь-якої країни. Здійснення банківської діяльності передбачає здійснення банками інвестиційної діяльності. Банківська інвестиційна діяльність є досить новим, але досить перспективним напрямком. Види і форми інвестицій різноманітні і мінливі з урахуванням специфіки економічної ситуації та рівня розвитку виробничих відносин. Загалом в економічній літературі існують різні підходи до визначення поняття інвестицій, що свідчить про різноманітність трактувань і розуміння їх економічної суті (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Підходи до трактування поняття «інвестиції»

Автор	Трактування
В. Гераймович	«Інвестиції – являють собою вкладення на різні проміжки часу, з метою максимізації прибутку, оптимізації вільних фінансових ресурсів, що були наданні для інвестування суб'єктами» [16]
О. В. Яременко	«Інвестиції – це витрати грошових засобів, які направлені на відтворення капіталу, його підтримку та розширення» [41]
В. І. Волохов, Л. М. Сорока	«Інвестиції – це всі види грошовий, майнових, інтелектуальних цінностей, що вкладаються в підприємства, підприємницькі проекти, програми, які сприяють розвитку виробництва та невиробничої сфери, підприємництва, з метою отримання прибутку та соціального ефекту» [14]

Найбільш повне трактування суті інвестиційної діяльності банку навів

вчений А.Е. Мельников, який визначив її як: «важлива частина практичної діяльності банківських установ, яка націлена на збільшення загального прибутку банку, розвитку інвестиційних продуктів та фондового ринку країни загалом» [30].

На нашу думку, поняття банківської інвестиційної діяльності розкриває суть цього напрямку діяльності. Сьогодні існує багато підходів до визначення та тлумачення поняття «інвестиції» та «інвестиційна діяльність». У найширшому розумінні інвестиція – це те, що інвестовано сьогодні для отримання високого доходу в майбутньому. Тобто інвестування передбачає вкладення грошей в актив, який з часом може приносити прибуток.

Приклади інвестицій включають банківські депозити, інвестиції в нерухомість, твори мистецтва, цінні матеріали, цінні папери і нематеріальні активи. Проте визначення терміну «інвестиційна діяльність» стосується, насамперед, процесу інвестування капіталу (так би мовити інвестування) та здійснення низки практичних заходів щодо здійснення інвестицій безпосередньо з метою отримання прибутку.

Інвестиційна діяльність банків на фондовому ринку спрямована на досягнення багатьох цілей, серед яких, насамперед, підвищення прибутковості, підвищення ліквідності банківських установ, захист накопичених ресурсів від інфляційного знецінення, розміщення капіталу, не задіяного в кредитуванні, створення дочірніх компаній. і банківські групи.

Значний вплив на ринок сучасних банківських послуг, що забезпечують розвиток інвестиційного сектору в Україні, мають фактори (переважно негативні):

- рівень розвитку нормативно-правової бази розвитку інвестицій та інвестиційного ринку в країні;
- стан фінансово-економічного розвитку держави;
- політична ситуація в країні;
- зацікавленість суб'єктів у інвестуванні через банківські установи;

- внутрішні положення, постанови та рекомендації Національного банку України, які визначають напрями інвестиційної політики банків;
- кількість цінних паперів на ринку та їх якість [38, с. 210].

Залежно від характеру участі в інвестиційній діяльності інвестиції поділяються на прямі та непрямі. Прямі інвестиції – форма інвестування, при якій інвестор бере безпосередню участь у виборі об'єктів інвестування та вкладенні коштів. Непряме інвестування означає напрямок інвестування, в якому беруть участь інші люди.

Залежно від терміну інвестування розрізняють короткострокові, середньострокові та довгострокові інвестиції. Проте, як свідчить сучасна практика інвестиційної діяльності банків, інвестиції прийнято поділяти на короткострокові, що здійснюються на строк не більше року, та довгострокові, що здійснюються на строк більше року.

Важливою класифікацією є розподіл інвестицій за джерелами фінансування. Відповідно до цієї класифікації виділяють наступні види інвестицій, які здійснюються за рахунок:

- власних ресурсів (прибутки, грошові надходження);
- позикових ресурсів (банківські та бюджетні кредити);
- залучених ресурсів інвестора (внесків громадян та юридичних осіб).

Інвестиційна діяльність банку здійснюється за допомогою обраної банком інвестиційної політики, яка залежить насамперед від його фінансового стану, ліквідності та інших фінансових показників. Тобто інвестиційна політика складається з комплексу цілеспрямованих заходів і продуманих рішень, спрямованих на визначення потреби в інвестиційних ресурсах, збільшення джерел фінансування, вибір пріоритетних напрямків фінансування та залучення інвестицій. Саме інвестиційна політика банку допомагає відібрати найбільш ефективні фінансові інструменти та впливає на рівень інвестиційної активності та формування інвестиційного портфеля банківської установи.

Інвестиційний портфель банку – це сукупність вкладів/інвестицій, здійснених банком, основною метою яких є отримання прибутку та зменшення

(уникнення) ризиків. Інвестиційний портфель банку – це вид діяльності, пов'язаний з довгостроковим інвестуванням коштів банку в активи, такі як: цінні папери (акції, боргові зобов'язання, деривативи), нерухомість і землю, акціонерні капітали акціонерних товариств тощо. Їх ринкова вартість може зростати і річний дохід у вигляді відсотків, дивідендів та інших видів грошових доходів. Загалом структура інвестиційного портфеля банку складається з інвестицій у цінні папери та прямих банківських інвестицій.

Як показує практика, банк відноситься до тих фінансових установ, які здатні здійснювати ефективно управління інвестиціями та отримувати значний прибуток від своєї діяльності. Варто зазначити, що на рівень інвестиційної активності банків впливають внутрішні та зовнішні фактори (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Структура чинників, які впливають на інвестиційну діяльність банків

Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
загальний стан економіки країни; законодавчі пільги та обмеження; стан фондового ринку та рівень його розвитку; зміна процентної ставки; курсова вартість цінних паперів.	стратегія банку; регіональні та галузеві особливості функціонування банку; ресурсний потенціал банку; підтримка належного рівня ліквідності та мінімізація ризиків; професійна підготовленість

Отже, можна зробити висновок, що внутрішні фактори виступають визначальними при формуванні інвестиційного портфеля банку та є основними при формуванні інвестиційної стратегії кожного банку.

Головною метою інвестиційної діяльності є збільшення наявних коштів, отримання прибутку від інвестицій і, відповідно, досягнення високої ліквідності. При цьому інвестиційна політика банківської установи має базуватися на розрахунку показників ринкової прибутковості цінних паперів.

Якщо розглядати інвестиції з точки зору цілеспрямованої інвестиційної політики банку, то варто виділити їх основні складові:

- визначення найбільш вигідних умов інвестування – цінні папери чи нерухомість;
- визначення основних (пріоритетних) сфер, в які банк бажає інвестувати;
- оцінка рівня загальних інвестицій у загальній структурі активів банку;
- групування різних типів інвестиційних портфельів залежно від інвестиційної стратегії та цілей банку;
- розрахунок можливого розміру отриманих дивідендів або відсотків залежно від цінного паперу;
- оцінка ризиків, які можуть вплинути на формування та управління інвестиційним портфелем банку;
- оцінка ринкової вартості (капіталізації) окремих цінних паперів [29, с. 211].

Як для інвестора, так і для банку інвестиційний портфель виступає як вкладення капіталу з двох основних позицій. Перша позиція заснована на інвестуванні коштів з метою подальшого отримання доходу у вигляді дивідендів, відсотків або курсової різниці. Друга позиція стосується збереження коштів, щоб не втратити реальні кошти.

Загалом інвестиційна діяльність банківської установи є досить складним і поетапним процесом, основною метою якого є задоволення фінансових інтересів усіх її учасників. При цьому банк (як інвестор) повинен здійснювати ефективний і раціональний контроль інвестиційного процесу (інвестування грошових коштів) і приймати зважені рішення щодо управління інвестиціями. Врахування виду інвестування (як суб'єкта), характеристик об'єктів інвестування, цілей та інвестицій сприяє забезпеченню збалансованості діяльності на ринку банківських послуг.

Ефективна інвестиційна діяльність банківської установи неможлива без упорядкованої та налагодженої системи управління. Завдяки ефективному управлінню інвестиційною діяльністю банківські установи забезпечують

ліквідність і платоспроможність та мають можливість своєчасно покривати непередбачені витрати. Слід зазначити, що система управління інвестиційною діяльністю банку є досить організованою системою вкладення грошових коштів у ліквідні фінансові активи – цінні папери. Через відсутність дієвих механізмів банківського контролю за об'єктами інвестування (цінними паперами та нерухомістю) є обмеження банківських інвестиційних операцій на ринку найменш ризикованими для грошового обігу та економіки на сьогодні.

Основним нормативним актом інвестиційної діяльності банків є Господарський кодекс України, оскільки він є системоутворюючим фактором та основою господарського законодавства, на основі якого знайшли своє вираження спеціальні законодавчі акти предметного регулювання.

Він регулює норми про інвестиційну політику, поняття іноземних інвестицій, цінні папери та їх види, інвестиції в інноваційну діяльність, правовий статус банків, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності (в тому числі інвестицій) та правовий режим інвестування [10].

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» джерелами фінансування інвестиційної діяльності є:

- «власні кошти та фінансові ресурси банку або його клієнтів (грошові кошти та їх еквіваленти, чистий прибуток інвестора, заощадження, надані фізичними та юридичними особами банку для інвестицій у цінні папери чи нерухомість);

- кредитні ресурси інвестора, в які він хоче інвестувати, які можуть включати облігації або банківські позики, де віддача від інвестицій має бути вищою, ніж кредитні ресурси;

- зібрані кошти, вкладені на різні цілі;

- інші різні (різні валютні) кошти, які отримує інвестор» [3].

Сучасні банківські установи здійснюють прямі інвестиції в цінні папери, формують різноманітні портфелі та надають консультаційні послуги відповідно до законодавства України про цінні папери, інвестиційну діяльність та основних вимог Національного банку України.

Можна зробити висновок, що банківська діяльність, пов'язана з інвестиціями, складається з двох основних компонентів: перша складова – інвестиції в цінні папери (боргові зобов'язання, акції та деривативи), друга – інвестиції в нерухомість. При визначенні рівня прибутковості для банків інвестиційні цінні папери є більш привабливими. Це дає змогу визначити ринкову вартість, попит інших інвесторів на різні цінні папери та різні типи інвестиційних кошиків.

Інвестуючи капітал, банк або зосереджується на власних інвестиційних потребах, або інвестує кошти, які йому передали клієнти. У першому випадку стратегію розробляє сам банк, у другому – стратегія визначається спільно з клієнтом залежно від його побажань і цілей.

Сучасні банки віддають перевагу інвестуванню в боргові цінні папери, оскільки вони можуть отримувати постійні відсотки за облігаціями незалежно від ринкових процентних ставок, капіталізації чи попиту з боку інших інвесторів. Відповідно, інвестиційний кошик зазвичай має кредитний, але стабільний характер.

1.2. Характеристика управління інвестиційною діяльністю банку з метою забезпечення фінансової стабільності

Законом України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що банківські операції – це залучення на вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення цих коштів від свого імені, на своїх умовах та на власний ризик, відкриття та ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [5]. Тому важливою складовою банківської діяльності в сучасних умовах є розміщення коштів, різноманітних фінансових ресурсів, що реалізується шляхом постійного й ефективного здійснення активних і пасивних інвестиційних операцій банку.

Інвестиційна діяльність банку має важливий позитивний вплив як на діяльність, так і на саму банківську установу – збільшення чистого прибутку від

інвестування коштів, а також на економіку країни в цілому. Інвестиційна діяльність стимулює різноманітні зв'язки, створює умови для розширеного відтворення та сприяє вирішенню різноманітних соціально-економічних проблем. Важливою опорою діяльності банків є інвестиційна діяльність, яка забезпечує розвиток і залучення нових клієнтів.

Інвестиційна діяльність завжди буде пов'язана з потребами фізичних та юридичних осіб на ринку банківських послуг. Окремі види активних операцій можна розглядати як інвестиційну діяльність банківських установ, суть якої полягає в інвестуванні коштів в обмін на певні боргові цінні папери з метою отримання прибутку (процентного доходу) від цих капітальних вкладень за умови виконання позичальником своїх зобов'язання вчасно та в повному обсязі.

Ефективна інвестиційна політика вимагає комплексного методичного підходу до оцінки якості інвестиційного портфеля банку. Усі методи оцінки якості інвестиційного портфеля відрізняються методами та формами оцінки, що базуються на особистому досвіді інвестиційного експерта.

Формування інвестиційного портфеля здійснюється за умови ефективних ринкових умов та чітких меж, встановлених банком для оптимальної структури капіталу та з урахуванням його потенціалу на ринку інвестиційних послуг. Інвестиційний портфель банку – це сукупність усіх інвестицій, забезпечених банківською установою.

Важливими джерелами формування інвестиційного портфеля сучасних банків можуть бути різноманітні банківські ресурси, які знаходяться на балансі або які банк отримає в майбутньому. Для ефективною реалізації інвестиційної стратегії банк повинен вирішити наступні завдання:

- розробити чітку потребу в інвестиційних коштах на поточний рік;
- визначити переваги наявного ресурсного (інвестиційного) потенціалу банку;
- встановлення чітких обсягів і форм залучення фінансових ресурсів для здійснення інвестиційної діяльності банку;
- визначення параметрів контролю за ризиком;

– створення системи контролю за ефективністю інвестиційної діяльності тощо.

Важливо відзначити, що кредити та інвестиції дозволяють забезпечити постійне зростання прибутковості банку. Беручи участь в інвестиційній діяльності, вітчизняні банки мають можливість стати важливими фінансовими посередниками на інвестиційному ринку держави та виконувати роль не лише інвестора, а й фінансового посередника між різними суб'єктами, забезпечуючи накопичення коштів та розвиваючи фондовий ринок.

Сьогодні банки вважаються не тільки банківськими установами, а й важливими фінансовими структурами, які можуть надавати різноманітні фінансові послуги. У процесі організації інвестиційної діяльності банк вирішує такі завдання: формування інвестиційного потенціалу, вибір форм і об'єктів інвестиційної діяльності, аналіз і контроль, мінімізація ризиків і оцінка факторів, що впливають на інвестиційну діяльність.

До найважливіших факторів, що впливають на інвестиційну діяльність сучасних банківських установ, належать:

- рівень розвитку та функціонування вітчизняної економіки;
- впровадження новітніх технологій та банківських продуктів;
- основні показники розвитку банківської системи України;
- рівень якості наданих банками послуг;
- надійність обслуговування та захист клієнтів;
- запровадження міжнародних стандартів ведення банківської діяльності тощо [10].

Водночас нестабільність сучасних фінансових систем та глобальні виклики вимагають від банківських установ перенесення акценту з кредитування на інвестиції та навпаки, що пов'язано з певними змінами прибутковості операцій та пов'язаним із цим ризиком. На це можуть впливати такі загальноекономічні показники, як рівень інфляції, облікова ставка, рівень дохідності державних облігацій, стабільність національної валюти та рівень доходів населення.

Найбільш повно суть банківської інвестиційної діяльності виражається в притаманних їй функціях. Вони дають змогу визначити пріоритетні напрями розвитку інвестиційної діяльності банку (рис. 1.1).

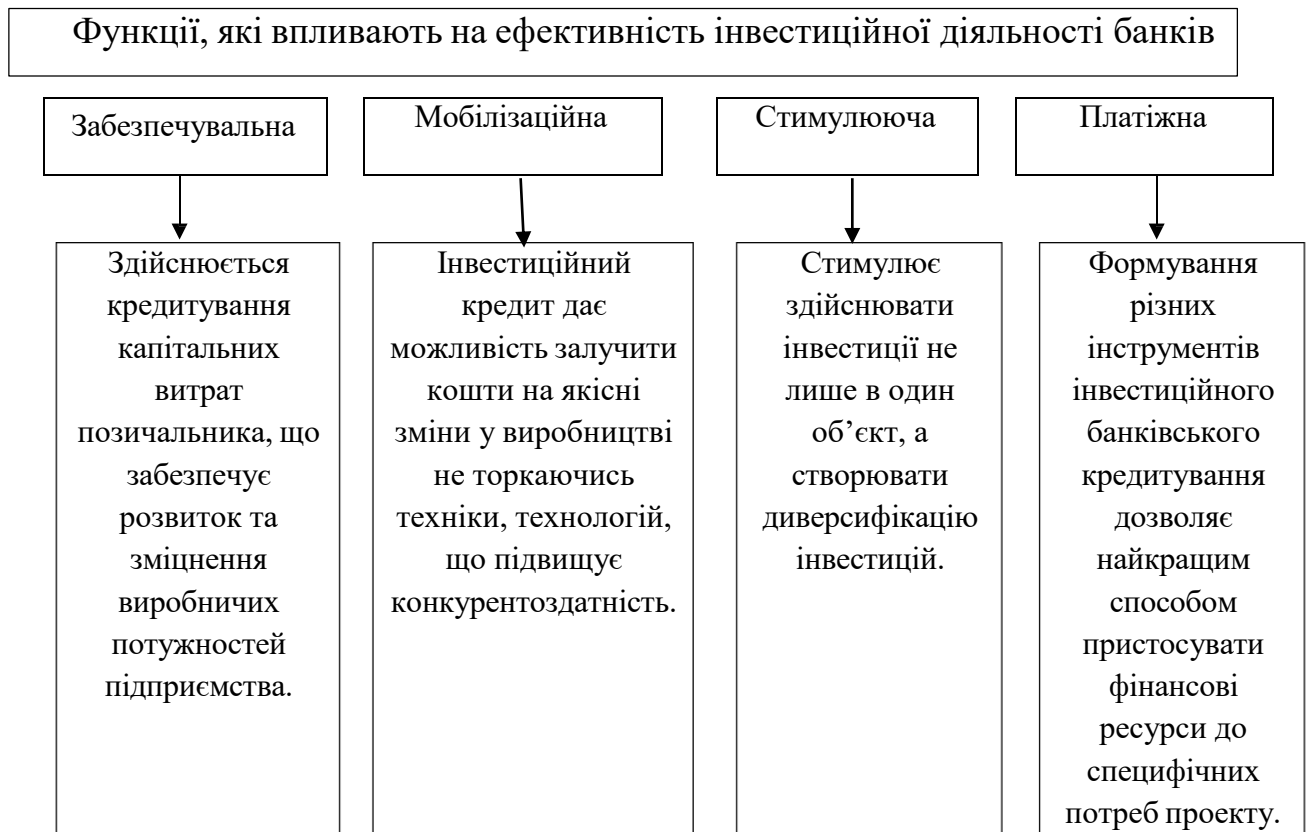

Рис. 1.2. Функції, що впливають на інвестиційну діяльність банків

Сучасні банки є не лише суб'єктом банківської системи, а й посередником, який залучає тимчасово вільні (не задіяні у фінансових процесах) кошти як юридичних (фірм, установ), так і фізичних осіб, а потім намагається оптимально розподілити та трансформувати їх у різні основні фонди. Усі залучені або накопичені ресурси банки спрямовують на інвестування в найбільш вигідні, інвестиційностійкі та ефективні кредитні договори та/або інвестиційні проекти. Основними споживачами банківських фінансових послуг є домогосподарства та компанії реального сектору економіки. Управління інвестиційною діяльністю банків не може здійснюватися окремо від фізичних та юридичних осіб, які є партнерами банку на ринку інвестиційних послуг. Сучасні банки вибирають в партнери компанії,

які можуть не тільки залучати додаткові вільні гроші, а й брати на себе різні ризики, розробляти інвестиційні стратегії і пропонувати різні пропозиції.

Банки України повинні не лише забезпечувати накопичення ресурсів, а й здійснювати різноманітні стимули та визначати напрями можливого перерозподілу фінансових ресурсів таким чином, щоб кінцевою метою було задоволення потреб усіх галузей економіки, особливо нефінансовий сектор та сектор домашніх господарств як основних споживачів фінансових ресурсів.

Для вирішення основних проблем щодо залучення ресурсів та розвитку ключових напрямків удосконалення інвестиційної діяльності вітчизняних українських банків необхідно вирішити наступні важливі завдання, а саме:

- розробити систему заходів, спрямованих на підвищення економічної складової інвестиційної діяльності;
- визначити умови та фактори та розробити функціональну модель управління інвестиційною діяльністю банку;
- встановити пріоритетні цілі для вигідних інвестицій;
- правильна оцінка всіх можливих факторів і загроз;
- покращити співпрацю в банківському секторі на міжнародному рівні.

Необхідно також враховувати взаємозалежність успішного та довгострокового розвитку інвестиційної діяльності українських банківських установ, НБУ, фінансових установ та економіки в цілому. Економічний розвиток країни певною мірою залежить від ефективного функціонування її банківської системи. Процес формування та реалізації інвестиційних стратегій банків має базуватися на цілісній системі принципів стратегічного управління.

Враховуючи узагальнення досліджень вітчизняних економістів, можна виділити ключові принципи, які впливають на ефективність управління інвестиційною діяльністю банків у сучасних умовах:

- послідовність, яка полягає в тому, що всі розроблені та реалізовані стратегії мають бути об'єднані основними стратегіями та цілями на різні періоди;
- ефективність полягає в тому, що всі інвестиційні рішення банків

повинні прийматися швидко та ефективно;

- довготривалість характерна для інвестиційної діяльності, яка повинна мати як довгостроковий інвестиційний, так і прибутковий характер;
- конкретність – визначення об'єкта інвестування, стратегії реалізації тощо [15].

Варто зазначити, що розробка стратегії банку – це комплексна програма дій, спрямована на досягнення банком бажаної позиції на ринку банківських послуг. Організація інвестиційної діяльності банків базується на наукових принципах і методах:

- компанії, залучені до процесу інвестування;
- формування різних видів і типів портфелів;
- методи оцінки та розробки інвестиційної політики;
- графіки прибутковості тощо [26].

Удосконалення інвестиційного менеджменту істотно спрямоване на досягнення ліквідності та прибутковості банку як у поточному (звітному) році, так і в довгостроковій перспективі. Вивчення структури доходів, кредиту та приросту капіталу забезпечує формування додаткових резервів і покращує показники фінансового стану.

Тому від збільшення інвестицій залежить соціально-економічний розвиток держави та конкурентоспроможність економіки.

Слід зазначити, що підвищення ефективності інвестиційної діяльності банків та створення оптимального співвідношення кредитування та інвестування базується на таких факторах:

- система пріоритетів щодо кредитування чи інвестиційної діяльності;
- оцінка ефективності кредитування та інвестування;
- визначення переваг та оптимального співвідношення між кредитною та інвестиційною діяльністю [25].

Однією з важливих передумов управління інвестиційною діяльністю банків є визначення обсягів інвестування, вибір оптимального портфеля цінних

паперів та оцінка ринкових умов, за яких будуть розміщені цінні папери. Управління кредитним бізнесом залежить від попиту на кредитні ресурси. Якщо банк є надійною установою і пропонує привабливі інвестиційні відсотки, клієнти будуть брати кредити і намагатимуться вчасно погасити кредити. Однак важливо мати ефективне кредитне управління в поєднанні з оцінкою кредитоспроможності клієнта та його кредитної історії. Забезпечення кредитів є не менш важливим, особливо у випадку високої неповерненості кредитів.

Проблема недостатнього розвитку інвестиційної діяльності зумовлена причинами різного характеру, які стосуються кожного сектора економіки. Зокрема, ризикованість інвестиційних проектів змушує банки підвищувати процентні ставки та розмір забезпечення кредиту, а вітчизняні компанії не завжди можуть прийняти такі умови кредитування. Покращення в управлінні інвестиційною діяльністю можна віднести до збільшення вартості банку наступним чином (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Взаємозв'язок систем та напрямів управління інвестиційною діяльністю банку

З наведеної схеми видно, що найбільше зростання вартості банку залежить від якості управління інвестиційною діяльністю. Для вирішення будь-якої задачі ефективного управління інвестиційною діяльністю українського банку необхідно сформулювати чіткі цілі, визначити пріоритетні стратегії та

врахувати зовнішні та внутрішні ризики. Без чіткого визначення всіх етапів стратегії неможлива її подальша реалізація, що позначається на прибутковості та ліквідності.

Банки мають стати лідерами за якістю інвестиційних послуг, оскільки вони залучають найбільше вільних коштів від компаній та населення. Вони здатні надавати якісні послуги, що відповідають нормативно-правовим нормам здійснення банківських операцій та є активними учасниками всіх ринків. Вони здатні не тільки керувати операціями, а й надавати консультаційні, аналітичні та прогнозні послуги на ринку послуг.

1.3. Методи управління інвестиційною діяльністю банку

Ефективний механізм контролю інвестиційної діяльності на фондовому ринку з використанням нових методів та сучасних фінансових інструментів є необхідною умовою продуктивного функціонування та розвитку вітчизняної економіки. Ключову роль у цьому відіграють комерційні банки. Ефективне управління інвестиційною діяльністю банків передбачає застосування сучасних підходів, методів і технологічних можливостей для аналізу основних проблем і ризиків інвестування, збереження вкладених коштів і досягнення максимальної прибутковості при мінімальних витратах.

«Процес управління інвестиціями спрямований на формування інвестиційного портфеля. Важливою є інвестиційна спрямованість і якість портфеля, що відповідає інтересам власників» [22, с. 82].

Управління інвестиційним портфелем можна організувати такими способами:

1. Власник самостійно здійснює функції з управління портфелем.
2. Усі або більшість функцій з управління інвестиційним портфелем покладаються на одну особу у формі трасту (довірче управління).

Об'єктом управління може бути змішаний портфель, портфель банку з цінними паперами або кошти, які банк хоче інвестувати в цінні папери. Якщо

комерційний банк самостійно управляє портфелем, необхідно враховувати такі умови:

- структуру пасивів банківської установи, а саме можливість використання короткострокових зобов'язань на інвестиційні цілі (перешкодою може бути частка зобов'язань за кредитними коштами на поточних рахунках підприємств та депозити до запитання);

- наявність необхідної надлишкової ліквідності, яка безпосередньо пов'язана з видом інвестицій;

- обмеження ризиків та визначення пріоритетних об'єктів інвестування через регуляторну діяльність Національного банку України [32, с. 18].

Одним із пріоритетних підходів до підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю комерційного банку є комплексний.

Комплексний підхід – це: «системно інтегрований процес управління, підпорядкований єдиному стратегічному плану, спрямованому на успішну реалізацію інвестиційної політики банку» [30, с. 77].

Важливим етапом відповідної методики є виявлення факторів впливу, які враховує систематичний моніторинг економічної ситуації в країні, ринку цінних паперів і банківських ризиків загалом. Наявність різноспрямованих ризиків, що нерівномірно впливають на банківську діяльність, потребує їх групування та систематизації. Перш за все, ці ризики можна розділити на зовнішні ризики (які банк не може контролювати) та внутрішні ризики (на які може впливати банк), залежно від факторів впливу.

Відповідну класифікацію банківських ризиків за факторами впливу наведено в табл. 1.3.

Відповідно до табл. 1.3 внутрішні ризики банківської діяльності можна поділити на фінансові та нефінансові. Фінансові ризики включають кредитний, валютний, ринковий та операційний ризики, а також ризики ліквідності та зміни процентних ставок. До нефінансових ризиків належать репутаційні, стратегічні та юридичні ризики.

Таблиця 1.3

Класифікація банківських ризиків за факторами впливу

Внутрішні ризики		Зовнішні ризики
Фінансові	Нефінансові	Загальні
кредитний	юридичний	макроекономічні
ліквідності	репутації	правові
валютний	юридичний	зовнішньо-політичні
зміни процентної ставки		ризик дефолту країни
ринковий		
операційний		

Зовнішні ризики включають макроекономічні, зовнішньополітичні, правові, ризики країни та непередбачені обставини. Незважаючи на те, що банк не може вплинути на зовнішні ризики, він може врахувати їх при інвестуванні в цінні папери або здійсненні кредитної діяльності шляхом створення ефективної системи реагування. Зовнішні та внутрішні ризики разом утворюють загальний ризик.

Комплексний підхід до управління інвестиційною діяльністю сприяє позитивній динаміці основних фінансових показників банку, прийняттю ефективних управлінських рішень щодо інвестиційної політики та оптимізації використання обмежених інвестиційних ресурсів. Крім комплексного підходу існують інші напрями оптимізації управління інвестиційною діяльністю комерційного банку:

- поліпшення структури інвестиційних ресурсів;
- скорочення часу на розгляд бізнес-планів або інвестиційних проектів компаній;
- реструктуризація банку [30, с. 185].

Реструктуризація банку – це: «комплекс організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на покращення фінансового стану, підвищення ліквідності та платоспроможності

банку, зокрема шляхом реорганізації банку, повної або часткової зміни власника з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи-інвестора, яка не підлягає санації, що сприятиме фінансовому оздоровленню банку та дозволить задовольнити вимоги кредиторів» [33].

При управлінні інвестиційною політикою банку важливу роль відіграє вибір підходів до оперативної реструктуризації, яка спрямована на оптимізацію прибутковості банку шляхом використання операційних інструментів. Відповідно до теорії оперативного управління портфелем цінних паперів виділяють два основних підходи – активний і пасивний.

Пасивна реструктуризація означає здійснення комплексу заходів, спрямованих на досягнення мінімально необхідного стану фінансових показників. Основною спрямованістю пасивного підходу управління є формування консервативного портфеля цінних паперів, що характеризується переважанням у його складі облігацій та довгострокових вкладень, відсутністю високих доходів від операцій з цінними паперами та високим рівнем диверсифікації та незначним ризиком портфеля.

Водночас активна операційна реструктуризація спрямована на максимізацію ефективності банку та формування агресивного портфеля цінних паперів. Активне управління характеризується короткостроковістю інвестування, високою оборотністю від купівлі-продажу цінних паперів і високим ризиком портфеля. При такому підході необхідно постійно і детально аналізувати ринкову ситуацію в країні [33].

Крім попереднього підходу, для підвищення якості управління інвестиційною діяльністю банку придатний метод реструктуризації портфеля за видами цінних паперів та окремо за їх основними складовими. Підхід до реструктуризації портфеля за основними компонентами полягає у виділенні постійного чи змінного співвідношення консервативної чи агресивної (спекулятивної) частин відповідного портфеля. При цьому реструктуризація за видами цінних паперів залежить від підходу до реалізації портфеля.

При цьому реструктуризація за видами цінних паперів залежить від

підходу до реалізації портфеля. Пасивний підхід характеризується диверсифікацією в межах окремих цінних паперів, значну частку яких становлять державні облігації. Активний підхід передбачає купівлю недооцінених цінних паперів (особливо акцій), ринкова вартість яких на біржі нижча за їх фактичну внутрішню вартість [32, с.81].

Тому управління інвестиційною діяльністю комерційного банку є досить складним процесом. Організація цього процесу залежить від багатьох факторів, таких як стратегія банківської діяльності та вибір напряму інвестування.

Висновки до розділу 1

Сьогодні банківські установи є важливими фінансовими організаціями, які надають широкий спектр банківських послуг, сприяють руху грошей і, головне, розвивають інвестиційні операції. Від його інвестиційної діяльності певною мірою залежить забезпечення ефективного функціонування банку та збільшення його доходів.

Інвестиційна діяльність банків на фондовому ринку спрямована на досягнення багатьох цілей, серед яких, насамперед, підвищення прибутковості, підвищення ліквідності банківських установ, захист накопичених ресурсів від інфляційного знецінення, розміщення капіталу, не задіяного в кредитуванні, створення дочірніх компаній і банківських груп.

Банківські інвестиції – це специфічна та прибуткова діяльність банку, яка передбачає залучення та розміщення фінансових ресурсів (різних компаній) з метою подальшого їх інвестування в різні інструменти – цінні папери.

Проте важливу роль у процесі зростання та стабілізації економіки відіграє інвестиційна діяльність банків з метою забезпечення, вирішення соціальних проблем населення та підвищення конкурентоспроможності національного виробника на світовій арені. Ефективна інвестиційна політика вимагає комплексного методичного підходу до оцінки якості кредитного портфеля банку.

Формування інвестиційного портфеля банку здійснюється з урахуванням потреб банку та визначає оптимальну структуру капіталу з урахуванням його ресурсного потенціалу. Основними підходами в цьому процесі є комплексний та реструктуризований. На етапі реструктуризації визначається тип інвестиційного портфеля (консервативний чи агресивний) та окремі види цінних паперів, що входять до нього.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

2.1. Аналіз інвестиційної діяльності банків

У складних умовах сьогодення банки стають активними учасниками інвестиційного процесу. На нашу думку, для детального дослідження інвестиційної діяльності банків в Україні варто проаналізувати фінансово-економічне становище вітчизняних банків. Основною метою діяльності банку є отримання максимального прибутку за умови стабільного становища банку та тривалої роботи на ринку.

Враховуючи динаміку розвитку банківської системи в Україні, спостерігалися як періоди зростання, так і періоди спаду показника фінансових результатів банків. На рис. 2.1 ми також спостерігаємо динаміку кількості банків в Україні в період 2018 – 2022 років.

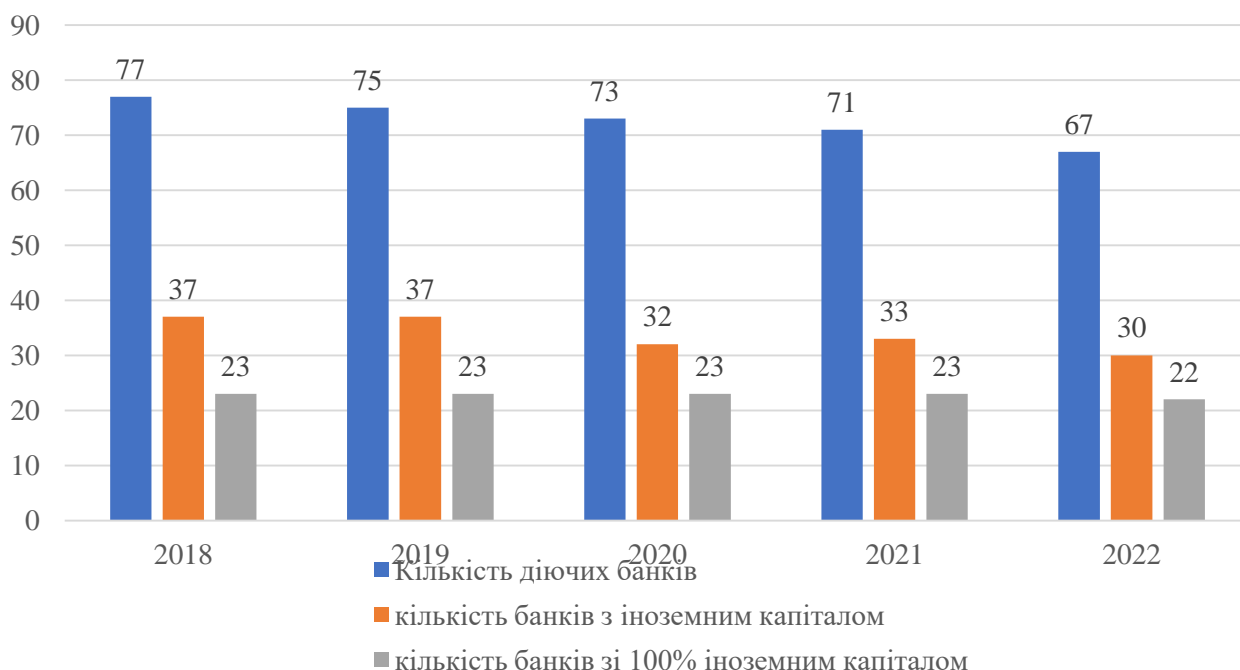

Рис. 2.1. Динаміка кількості банків в Україні за 2018 – 2022 роки

За період 2018 – 2022 років кількість банків скоротилася з 77 до 67, тобто

10 банківських установ. Така негативна ситуація стала наслідком пандемії коронавірусу, яка триває з 2019 року, зниження банківської діяльності та зниження попиту на банківські послуги та кредити, що призвело до зниження фінансового результату банківської системи. Оскільки неплатоспроможні банки виходять з ринку банківських послуг, населення та підприємства втрачають частину своїх вкладів.

Проте запроваджене Національним банком України бланкове рефінансування банків дозволило підтримати ліквідність банківської системи та компенсувати відтік депозитів у перші тижні війни.

Основні показники діяльності банку за період 2018 – 2022 роки наведені на рис. 2.2.

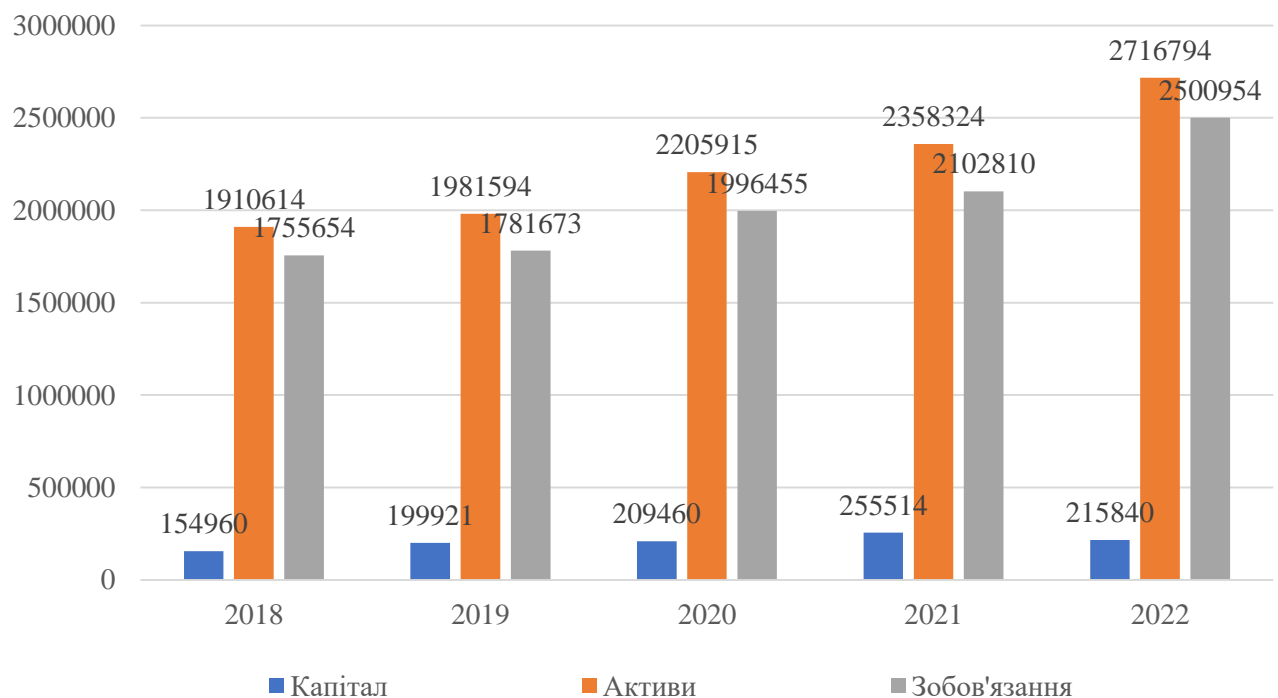

Рис. 2.2. Динаміка показників діяльності банків протягом 2018 – 2022 років, млн грн

За даними рис. 2.2, протягом 2018 – 2022 років відбулося активне зростання усіх показників діяльності банків. Так, величина активів у 2022 році порівнюючи з 2018 роком зросла на 806180 млн грн, а зобов'язання – на 930034

млн грн. Також відбулося зростання капіталу, але протягом 2018 – 2021 років і не такими швидкими темпами як активів та зобов’язань. Величина капіталу у 2021 році становила 255514 млн грн і у 2022 році зменшилась до 215840 млн грн.

Більшість банківських інвестицій припадає на державні банки. Ці інвестиції, у свою чергу, є інвестиціями в державні цінні папери. Результатом інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів є формування портфеля фондових інвестицій. Банки можуть інвестувати в акції, облигації, деривативи та векселі. Інвестиції в цінні папери в більшості банків є короткостроковими і складаються з утримання придбаних ліквідних цінних паперів до тих пір, поки вони не будуть перепродані на ринку за вищою ціною, або утримання облигацій до тих пір, поки вони не будуть розраховані емітентом.

Протягом 2018 – 2022 років спостерігається тенденція зростання активів банків та обсягів інвестиційного портфеля банківських установ (рис. 2.3).

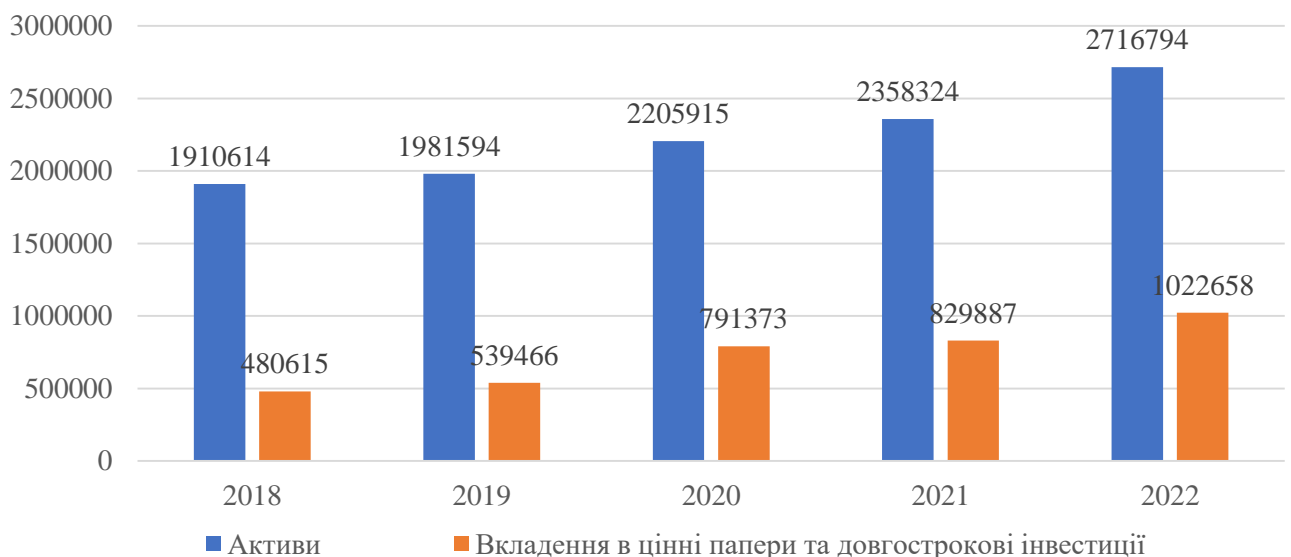

Рис. 2.3. Динаміка обсягу активів та інвестицій в банківських установ у цінні папери та довгострокові інвестиції протягом 2018 – 2022 років, млн грн

З отриманих даних рис. 2.3 можна побачити динаміку зростання обсягів

банківських інвестицій у цінні папери та інші довгострокові інвестиції. Їх величина у 2018 році становила 480615 млн грн, а у 2022 році – 1022658 млн грн. Важливим при аналізі фінансового стану банківських установ є позитивна динаміка щодо збільшення активів, у 2022 році їх величина становила 2351678 млн грн.

У 2018 році інвестиції банків у цінні папери були незначними, але зростали і до 2022 року темпи їх зростання в портфелях банків становив 212,8% (абсолютний приріст склав 542043 млн грн). За даними Національного банку України, які наведені в табл. 2.1, тенденція зростання є стабільною.

Таблиця 2.1

Динаміка та склад активів банків України за 2018 – 2022 роки

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	Темп росту 2022 року до 2018 року, %
Загальні активи, млн грн	1910614	1981594	2205915	2358324	2716794	142,2
Вкладення в цінні папери, млн грн	480615	539466	791373	829887	1022658	212,8
Питома вага, %	25,2	27,2	35,9	35,2	37,6	149,6
Надані кредити, млн грн	1118860	1033430	960597	1065347	1036213	92,6
Питома вага, %	58,6	52,2	43,5	45,2	38,1	65,1

Така сама тенденція зберігається і сьогодні. На кінець 2022 року вартість портфеля цінних паперів українських банків становила 1022658 млн грн. Проте значне зростання вартості портфелів цінних паперів банківських установ протягом 2018 – 2022 років не значно вплинуло на зростання частки вкладень банківських установ у цінні папери в їх загальних активах.

Структура банківського інвестування протягом 2018 – 2022 років подана в

табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка структура банківського інвестування протягом 2018 – 2022 років, млн грн

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	Темп росту 2022 року до 2018 року, %
Загальні активи, млн грн	1910614	1981594	2205915	2358324	2716794	142,2
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції, млн грн	480615	539466	791373	829887	1022658	212,8
У т. ч. ОВДП	407443	367060	588307	605244	532704	130,7

З представлених табл. 2.2 показників, можемо зробити висновок про те, що банки є достатньо активними учасниками фондового ринку, активно інвестують у фондові інструменти. Однак основна питома вага у портфелі цінних паперів та довгострокових інвестицій займають облігації внутрішніх державних позик, зокрема у 2018 році питома вага ОВДП у портфелі цінних паперів. Питома вага ОВДП у інвестиційному портфелі впала за рахунок значного зростання вкладень банків у депозитні сертифікати Національного банку України.

Далі розглянемо виконання банками України показників (нормативів) інвестування, а саме показник Н11, інвестування в цінні папери окремо за

кожною установою та показник Н12, загальної суми інвестування. В табл. 2.3 подано дані щодо динаміки виконання банківськими установами вимог Національного банку України стосовно цих показників.

Таблиця 2.3

Динаміка виконання банківськими установами України показників інвестування за 2018 – 2022 роки

Норматив		2018	2019	2020	2021	2022	Зміна 2022 року до 2018
Н11	Нормативне значення, %	Не більше 15%					
	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою, %	0,0003	0,0002	0,0002	0,0005	0,0	-0,0003
Н12	Нормативне значення	Не більше 60%					
	Норматив загальної суми інвестування, %	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	-0,2

Порівняння фактичних значень нормативів інвестування банківських установ з нормативними значеннями Національного банку України свідчить про дуже низьку інвестиційну активність банківської системи України. Банки не зацікавлені інвестувати в українські компанії, а інвестують у портфельні інвестиції з метою їх перепродажу та отримання спекулятивного доходу. Цей факт пов'язаний із загальним рівнем розвитку національної економіки та незацікавленістю банків у вкладенні коштів у проекти через значні ризики при здійсненні інвестицій.

2.2. Інвестиційна діяльність банків на ринку державних цінних паперів

Внутрішній державний борг України формується шляхом випуску облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) – цінних паперів, що випускаються Міністерством фінансів України за дорученням Кабінету Міністрів України. Ці інструменти розміщуються виключно на внутрішньому

ринку та можуть бути деноміновані як у національній, так і в іноземній валютах. Генеральним агентом з випуску та погашення облігацій ОВДП є Національний банк України [4].

Окрім Національного банку України, важливу роль у розвитку ринку державних облігацій та формуванні внутрішнього державного боргу відіграють банки. Основними напрямками їх роботи в цій сфері є здійснення інвестицій (інвестування коштів з метою формування портфеля цінних паперів) і брокерська діяльність (перерозподіл фінансових ресурсів за рахунок купівлі-продажу інструментів фондового ринку). Для вивчення ролі вищезазначених установ на ринку ОВДП наведемо динаміку обсягів ОВДП в обігу за номінальною та амортизованою вартістю у розрізі власників (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

ОВДП, які знаходяться в обігу, за номінально-амортизаційною вартістю
за 2018 – 2022 роки, млн грн

Рік	Усього	НБУ	Банків	Юридичних осіб	Територіальних громад	Фізичних осіб	Нерезидентів
2018	758841,9	348100,7	377261,8	20953,5	0	6167,8	6358,2
2019	827379,1	337076,9	336466,9	26340,1	0	9776,1	117718,1
2020	998726,1	324576,9	519497,8	58074,4	186,4	11099,6	85291,1
2021	1060707,5	312605,9	547088,4	83127,8	77,3	25161,7	92646,4
2022	1387970,9	704569,9	485645,5	107298,2	1883,7	30170,3	58403,4

Як бачимо з табл. 2.4, періоди стрімкого зростання загального обсягу інвестицій у державні боргові інструменти збігаються в часі з періодами розвитку кризових явищ в економіці країни. Таким чином, масовий відтік приватного капіталу, падіння рівня виробництва та споживання внаслідок світової фінансової кризи 2008 року обмежили можливості фінансування дефіциту бюджету та призвели до залучення кредитних ресурсів у формі емісії державних облігацій.

Наслідком системної банківської кризи 2014 – 2016 років стало очищення банківського сектора України від нестандартних і фінансово непрозорих установ. Натомість банки, які залишилися на ринку, потребували рекапіталізації, яка фактично полягала в отриманні від уряду облігацій внутрішньої державної позики за справедливою вартістю.

Збільшенню портфеля ОВДП банків у 2020 році сприяло зниження облікової ставки НБУ в рамках м'якої монетарної політики, спрямованої на подолання наслідків економічної кризи, спричиненої поширенням пандемії Covid-19. Це в свою чергу призвело до відповідного зниження ставки рефінансування до 6%.

Це означає, що банки змогли взяти кредити рефінансування в Національного банку України, вкласти ці кошти в облігації і таким чином заробити на різниці процентних ставок. Вагомим мотивом, який спонукає банки інвестувати в ОВДП, є безризиковість цього фінансового інструменту (повернення коштів гарантується державою) та його відносно висока прибутковість.

Наприклад, порівняння поточного рівня процентних ставок за облігаціями внутрішньої державної позики в Україні з аналогічним показником в інших країнах світу показує, що дохідність облігацій внутрішньої державної позики є дещо завищеною. Багато промислово розвинутих країн випускають свої державні облігації з максимальною прибутковістю 1%.

Серед них Франція (0,271%), Нідерланди (0,031%), Бельгія (0,242%), Японія (0,085%), Португалія (0,611%), Іспанія (0,601%), Швеція (0,443%), Велика Британія (0,871%) тощо [3]. Якщо взяти до уваги країни зі схожим з Україною кредитним рейтингом, то номінальні ставки за облігаціями внутрішньої державної позики, там у середньому на 3 відсоткові пункти нижче, ніж в Україні.

Отже, стає зрозуміло, що іноземні інвестори, які шукають більшої прибутковості облігацій, обирають Україну, де є потенційний шанс отримати в

десятки, а то й у 300 разів більший прибуток, ніж інвестуючи в облігації країн зі стабільнішою економікою.

Натомість банки, які працюють на території України, мають можливість диверсифікувати свої активи шляхом інвестування в державні облігації, підвищуючи стабільність і конкурентоспроможність, отримуючи при цьому високу прибутковість при низькому ризику. Крім того, банки отримують кредити рефінансування від Національного банку України під гарантії облігацій внутрішніх державних позик. Детальний опис позитивних і негативних наслідків інвестиційної діяльності банків на ринку державних облігацій представлено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Переваги та недоліки інвестиційної діяльності банків на ринку державних цінних паперів

Позитивні сторони	Негативні сторони
Активна діяльність банків на ринку державних боргових цінних паперів сприятиме розвитку ринкової конкуренції, а отже і зменшенню рівня витрат емітентів та інвесторів	Тісне поєднання банківського та інвестиційного капіталу створює передумови для виникнення конфлікту інтересів між структурними підрозділами банку
Наслідком проникнення банківського капіталу в інші сектори економіки є покращення якості інформаційного потоку та підвищення конкурентоздатності банків	Значні інвестиції банків у державний борг створюють ризик зменшення обсягів кредитування економіки, адже ці два напрями вкладення є взаємозамінними
Диверсифікація активів банків на основі вкладень в ОВДП є передумовою зростання рівня їх стабільності та підвищення ступеня надійності збереження коштів вкладників	Зміна структури балансів державних банків через надмірне нарощування портфеля ОВДП може зумовити зниження рівня їх інвестиційної привабливості у майбутньому

Для наочності статистичні дані щодо операцій банків з цінними паперами відобразимо у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка обсягів операцій банківських установ України з цінними паперами за період 2018 – 2022 років

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	Темп росту 2022 року до 2018 року, %
Загальні активи, млн грн	1910614	1981594	2205915	2358324	2716794	142,2
Портфель цінних паперів та інших інвестицій, млн грн	480615	539466	791373	829887	1022658	212,8
У т. ч. ОВДП, млн грн	407443	367060	588307	605244	532704	130,7
у т.ч. що рефінансуються НБУ, млн грн	415687,3	518672,7	750579,4	817084,3	1022346,2	245,9
Коефіцієнт активності інвестиційної діяльності банків України, %	25,2	27,2	35,9	35,2	37,6	149,6
Питома вага ОВДП у портфелі цінних паперів банків, %	84,8	68,0	74,3	72,9	52,1	61,4
Питома вага ОВДП у сукупних активах банків, %	21,3	18,5	26,7	25,7	19,6	91,9
Питома вага цінних паперів, що рефінансуються НБУ у портфелі ЦП банків, %	86,5	96,1	94,8	98,5	98,9	115,6

Дані табл. 2.6 свідчать про те, що банки є активними учасниками ринку цінних паперів, які щороку нарощують свій портфель. Зокрема, станом на кінець 2022 року коефіцієнт інвестиційної активності банків становив 37,6%.

Суттєвою є частка облігацій внутрішньої державної позики у портфелі цінних паперів банків, яка станом на кінець 2018 становить 84,8% та характеризується висхідною динамікою в 2019 – 2022 роках.

Варто зазначити, що така ситуація є певною мірою загрозливою, оскільки, як було сказано вище, банки втрачають прибуток і не кредитують економіку, інвестуючи в облігації внутрішньої державної позики. Водночас висока питома вага вкладень банків у рефінансовані Національним банком України цінні папери свідчить про якісний склад інвестиційного портфеля банків.

2.3. Аналіз інвестицій в ОВДП у розрізі банківських установ

Щоб зрозуміти, які банки відіграють провідну роль в інвестуванні в облігацій внутрішньої державної позики, проведемо структурний аналіз обсягів інвестування в облігації внутрішньої державної позики за банківськими групами (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка обсягу коштів, інвестованих в облігацій внутрішньої державної позики у розрізі груп банківських установ за період 2018 – 2022 років

Група банків	2018		2019		2020		2021		2022	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Банки з державною часткою	338775,2	90	285381,0	85	402388,7	78	369397,9	68	458661,6	68
Банки іноземних банківських груп	18282,7	5	31446,5	9	56652,1	11	71291,1	13	80940,3	12
Банки з приватним капіталом	19756,8	5	17455,6	5	59563,3	11	105377,6	19	134900,5	20

Всього по платоспроможних банках	376814,7	100	334283,1	100	518604,2	100	546066,6	100	674502,3	100
----------------------------------	----------	-----	----------	-----	----------	-----	----------	-----	----------	-----

Як бачимо з табл. 2.7 банки з державними пакетами акцій найбільш активно інвестують у державні облігації. По-перше, значні обсяги облігацій внутрішньої державної позики у портфелі державних банків зумовлені насамперед наслідками їх рекапіталізації після кризи 2014 – 2016 років. По-друге, державні банки мають найбільш консервативні стандарти управління ризиками, тому більше інвестують у низькоризикові інструменти, до яких власне і відносяться облігації внутрішньої державної позики.

Крім того, державні банки менш схильні надавати кредити компаніям і приватним особам, ніж приватні та іноземні банки. У 2020 році державні банки фактично виступали агентами з розміщення державного боргу, що не є їх основною роллю. Збільшення обсягу облігацій внутрішньої державної позики особливо помітно у власності АТ «Укргазбанк», який збільшив свій портфель на 109% [41].

Натомість здатність приватних та іноземних банків інвестувати дискреційні кошти в облігації внутрішньої державної позики зазвичай обмежена внутрішньою політикою управління ризиками. Це стосується, зокрема, іноземних банків, материнські структури яких обмежують обсяг інвестицій, які вони можуть робити в цінні папери з країн без інвестиційного рейтингу [41].

Як уже зазначалося, банки виконують не тільки інвестиційну, а й посередницьку функцію на фондовому ринку. Фізичні та юридичні особи без відповідної ліцензії не мають права купувати облігації Міністерства фінансів України, а можуть звернутися до уповноваженого банку. З офіційним переліком цих банків можна ознайомитися на сайті Міністерства фінансів України [5].

Варто наголосити, що банки встановлюють ліміти на мінімальну суму операції, яка може становити 100 тис грн або 1 млн грн, а також комісійні (комісія за проведену операцію, відкриття рахунку в Національному банку

України, внесення або зняття коштів, зберігання коштів тощо). На рис. 2.4 наведено розміри комісій за операції з облігаціями внутрішньої державної позики банками за умови бажання клієнта придбати облігації внутрішньої державної позики на 2 млн грн з подальшим їх продажем протягом 12 місяців.

Дані рис. 2.4 свідчать про те, що на кінець 2022 року співпраця з АТ «Альфа-Банк» була найкращим варіантом для придбання потенційним інвестором облігацій внутрішньої державної позики. Цей банк, зокрема, зберігав кошти клієнтів на рахунках безкоштовно, а всі інші банки стягували комісію за зберігання. Угода з АТ «ОТП Банк» виявилася найдорожчою для клієнта через розмір комісій за зберігання ОВДП (0,005% від номіналу), високих комісій за відкриття рахунку та високих брокерських комісій [6].

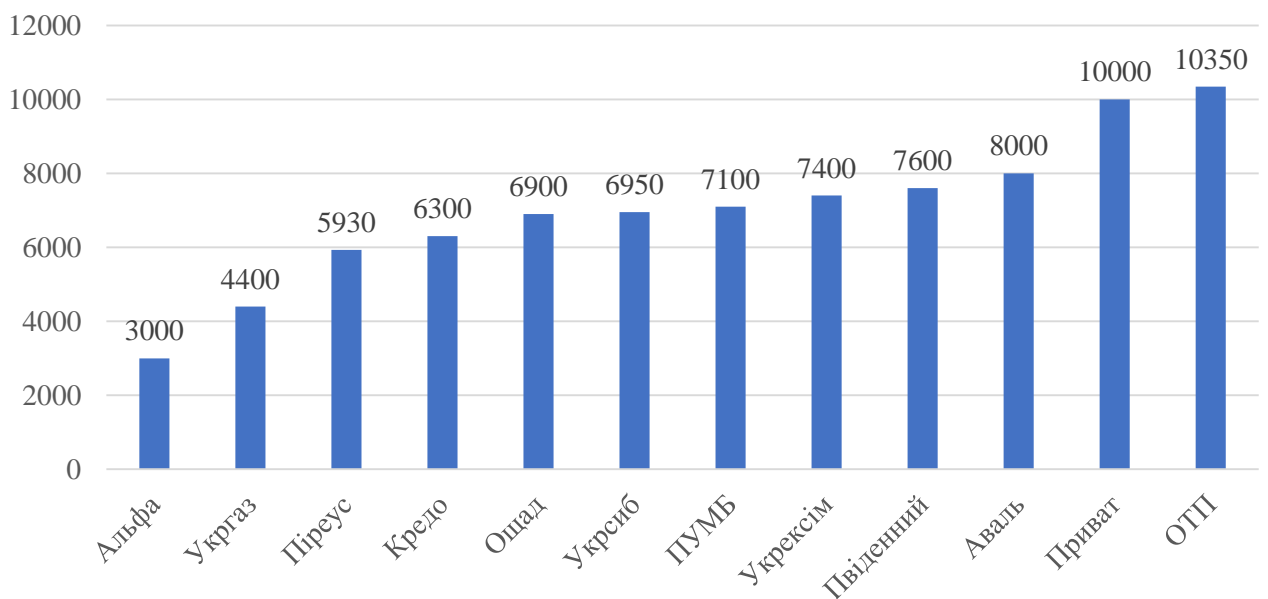

Рис. 2.4. Сума комісійної винагороди банків за операціями з облігаціями внутрішньої державної позики, грн

Якщо говорити про АТ КБ «ПриватБанк», то у нього був досить високий тариф на брокерські послуги. При цьому банк застосував регресивну відсоткову ставку, тобто із зростанням вартості укладеного договору процентна ставка по ньому знижувалася.

Варто підкреслити, що воєнний стан вніс певні корективи у функціонування внутрішнього ринку державного боргу. Йдеться, зокрема, про запровадження військових облігацій, які наразі є найбільш патріотичним фінансовим інструментом. Мається на увазі, що військові облігації – це фактично ті самі облігації внутрішньої державної позики, які були в обігу до введення воєнного стану.

Однак у зв'язку з тимчасовою заборонаю обігу будь-яких цінних паперів на внутрішньому ринку Міністерство фінансів України ініціював випуск облігацій нового типу, призначення яких – фінансування оборони та соціальних потреб. На цій підставі облігацій внутрішньої державної позики і військові облігації були розмежовані на законодавчому рівні для забезпечення їх обігу на ринку [5].

Перший аукціон з розміщення ОВДП відбувся 1 березня 2022 року. Наразі аукціони з продажу військових облігацій проводяться щовівторка. У них беруть участь банки – первинні дилери. За даними Національного банку України, за час війни між росією та Україною уряду вдалося зібрати 107 045,4 млн грн і 1 399,2 млн доларів США шляхом розміщення облігацій на аукціонах. США та 468,4 млн євро [12].

Важливо, що на період дії воєнного стану Національний банк України вирішив спростити процедуру контролю за джерелами походження коштів, призначених для купівлі облігацій внутрішньої державної позики. Для покупців військових облігацій регулятор запровадив спрощену процедуру ідентифікації та верифікації. Основна мета цього заходу – зробити цінні папери доступними для якнайширшого кола інвесторів. Проте варто зазначити, що зростають ризики проникнення тіньових або злочинних коштів у фінансову систему.

Щоб зрозуміти поточний стан ринку державних облігацій, ми на рис. 2.5 наведемо структуру військових облігацій в обігу за номінальною та амортизованою вартістю за власниками.

На рис. 2.5 чітко видно, що станом на кінець 2022 року портфель військових облігацій державної позики Національного банку України є

найбільшим за обсягом. Цей фінансовий інструмент є найменш популярним серед фізичних осіб, які володіють лише 2%, 5% - нерезиденти та юридичні особи. Відповідно, портфель банків становить 498778 млн грн або 39%.

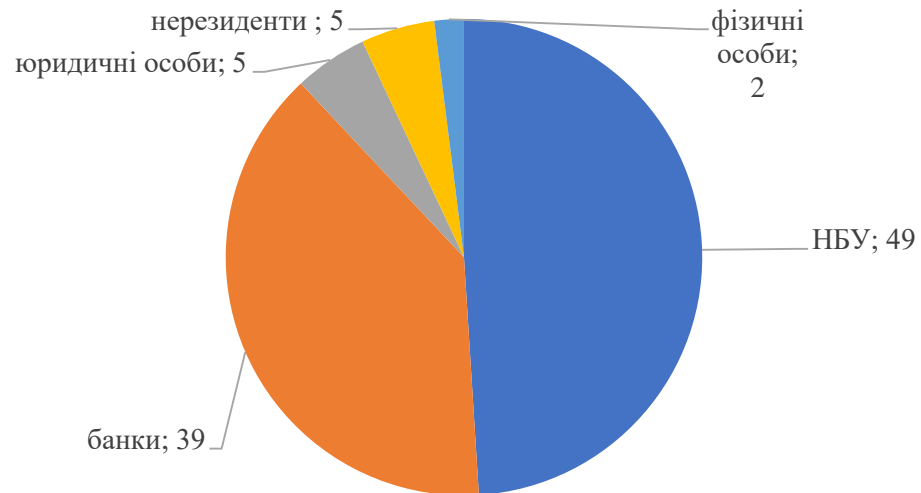

Рис. 2.5. Структура військових державних облігацій, які перебувають в обігу за критерієм власника (станом на кінець 2022 року)

Показово, що банки віддають перевагу військовим облігаціям, номінованим у національній валюті. Зокрема, гривневий портфель банків становить 412324 млн грн (83% від загального обсягу). Частка облігацій внутрішньої державної позики, номінованих у доларах США у власності банків, становить 12%. Решта 5% - це облігації, номіновані в євро. Таким чином, можна відзначити, що в умовах воєнного стану роль банків на ринку державних позик значно зросла – вони володіють найбільшим портфелем облігацій, випущених Урядом.

Безумовно, банківський сектор відіграє важливу роль у підтримці державної фінансової системи та дає змогу задовольняти нагальні потреби у фінансових ресурсах для підтримки обороноздатності країни. Водночас надмірна концентрація банківських інвестицій (і активних бізнес-операцій

загалом) на державних цінних паперах може викликати ризики ліквідності для банківського сектору, якщо виникнуть проблеми зі своєчасним погашенням державного боргу.

У зв'язку з цим варто звернути увагу на дотримання виважених підходів у формуванні інвестиційної політики та політики управління ризиками банківських інвестицій.

У табл. 2.8 наведено характеристику інвестицій банківських установ, що працюють на території України у військові облигації.

Таблиця 2.8

Мінімальні обсяги інвестицій у військові облигації внутрішньої державної позики в розрізі банків

Мінімальна сума, грн	Перелік банків
1 000	Альфа-Банк, Укргазбанк, Банк Південний, Укрексімбанк, ПУМБ, Монобанк
20 000	Банк Кредит Дніпро
50 000	Ощадбанк
100 000	Кредобанк, ПриватБанк, ОТП Банк
300 000	Таскомбанк
500 000	Креді Агріколь Банк, Райффайзен Банк

Як бачимо з табл. 2.8, послуги з купівлі військових облигацій з мінімальною сумою вкладення 1000 грн надає значна кількість банків, які зосереджують свою діяльність на роздрібному сегменті. При цьому військові облигації внутрішньої державної позики можна придбати як безпосередньо у відділеннях банку, так і через мобільний додаток.

Важливо, що низка провідних банків, зокрема ПУМБ, Альфа-Банк, Монобанк, Укргазбанк та Укрексімбанк, переслідуючи мету державної підтримки, скасували комісію за купівлю облигацій. Це робить інвестиції у військові облигації доступними для широкого кола споживачів, а тому є дієвим інструментом матеріального забезпечення Збройних Сил України та підтримки

країни в умовах воєнного стану. На цьому фоні посередницька функція банків як первинних дилерів при продажу військових облігацій своїм клієнтам набувають великого значення.

Для цього необхідні заходи, спрямовані на підвищення обізнаності клієнтів про переваги та можливості інвестування у військові облігації, спрощення процедури придбання державних облігацій та стимулювання банківських установ до продажу облігацій внутрішньої державної позики на роздрібному ринку.

Висновки до розділу 2

Заданими Національного банку України за період 2018 – 2022 років активи банків України зросли на 142,2%, зобов'язання – на 142,4%, величина капіталу банків зменшилась у 2022 році, порівняно із 2021 роком.

Спостерігається тенденція до зростання інвестицій банківських установ у цінні папери, які є активними учасниками ринку, оскільки коефіцієнт активності інвестиційної діяльності складає 37,6% у 2022 році та зріс порівняно з попереднім періодом.

Дослідивши інвестиційний портфель банків можемо стверджувати, що його величина поступово збільшується, також зростає його питома вага у загальних активах банків. Дослідивши норматив Н11 та Н12, можна стверджувати про низьку інвестиційну активність банків України.

Присутність банків на вітчизняному ринку державних цінних паперів традиційно має велике значення і в сучасних умовах відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності економіки країни в цілому та фінансового сектору зокрема. Згідно з оприлюдненими в статті результатами аналізу обсягів вкладень банків в ОВДП, протягом останніх років спостерігається тенденція до зростання. Важливими передумовами концентрації інвестиційної діяльності банків на сегменті державних цінних паперів були фактична безризиковість

таких фінансових інструментів, їх відносно висока прибутковість, що стимулювало спекулятивні мотиви в інвестиційній політиці банків.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

3.1. Проблеми та перспективи інвестиційної діяльності банків

В умовах сучасної економіки існує нагальна потреба у посиленні конкуренції між банками у сфері обслуговування клієнтів. Одним із важливих чинників підвищення конкурентоспроможності кредитних установ, а також довгострокового успішного функціонування банків, ефективного використання фінансових активів, зміцнення фінансової стійкості та ліквідності, управління фінансовими ризиками є ефективне здійснення інвестиційної діяльності.

Проблеми участі вітчизняних банків в інвестиційних процесах значною мірою пов'язані з особливостями становлення та розвитку банківського сектору в Україні. Це зумовлює необхідність аналізу участі банків в інвестиціях в економіку (як з точки зору оцінки їх інвестиційних можливостей, так і з точки зору видів банківських інвестицій) у контексті процесу становлення банківської системи України.

Доцільно виділити наступні групи проблем.

Перша група проблем стосується дослідження макроекономічних умов і факторів зміни характеру інвестиційної діяльності, основних напрямів розвитку банківської системи та кредитного ринку, а також виявлення причин і наслідків інвестиційної кризи в Україні. Наразі макроекономічна ситуація не є сприятливою для активної інвестиційної діяльності банків, що є наслідком слабкої конкурентоспроможності значної частини вітчизняних компаній. Інфляція витрат, яка спотворює структуру цін і збільшує обсяг ресурсів, призводить до зростання цін. Крім того, процеси неплатежів, які порушують нормальний життєвий цикл, негативно впливають на інвестиційні процеси. Активізація інвестиційної діяльності неможлива без реформування податкової

системи в частині спрощення та зменшення податкового тягаря.

Серед іншого доцільно вказати: інфляцію, що призводить до відтоку коштів зі сфери виробництва до фінансово-комерційного посередництва; надмірне оподаткування прибутку корпоративних структур; високі процентні ставки за кредитами, які значно перевищують рентабельність виробництва в реальному секторі та рентабельність інвестиційних проектів; нерозвиненість правового захисту приватної власності; підвищений ризик для іноземних інвесторів; інвестиційна (ощадна) пасивність населення.

Друга група проблем визначається характером і розміром сформованої ресурсної бази. На сьогоднішній день банкам не вдалося залучити значні обсяги довгострокових ресурсів, що стримує інвестиційну діяльність банків. Більшість банків сьогодні не мають достатньої капітальної бази для великих і надійних інвестицій. Сьогодні капітал банків в Україні становить 192,6 млрд грн, що становить лише 13% ВВП, а активи – трохи більше 80% ВВП. На нашу думку, причинами невідповідності ресурсів інвестиційним потребам банків є незадовільне функціонування грошово-кредитної системи, низький рівень монетизації економіки, що призводить до переходу грошей у небанківську тінь, а також виведення капіталу за межі України. Сучасна вітчизняна податкова практика не створює умов для зростання інвестиційної діяльності банків, оскільки погашення інвестиційних кредитів відбувається протягом кількох років після завершення всього будівельного комплексу, протягом якого банк не має прибуткових засобів для сплати податків. За таких умов близько 90% загальних потреб у грошових коштах для активних банківських операцій, у тому числі інвестицій, покривається за рахунок позикових коштів, більшість з яких становлять депозити. При цьому короткострокові зобов'язання юридичних і фізичних осіб складають трохи більше половини зобов'язань банків, тоді як середній термін зобов'язань становить лише 5 місяців. Середній термін погашення активів у банківській системі менше року – лише 254 дні (трохи більше 8 місяців). Це дає підстави вважати, що ресурсні умови та інвестиційні проекти є суперечливими (сьогодні значну частину в структурі

пасивів банків становлять короткострокові джерела, а інвестиції – довгострокові джерела). Тому основним завданням розвитку інвестиційної діяльності банку є збільшення власного капіталу та збільшення ресурсної бази, при цьому підвищення капіталізації банківської системи сприятиме: відтоку капіталу, впровадженню ефективного валютного контролю державою та сприятливого інвестиційного клімату в країні.

Третя група проблем пов'язана зі створенням сприятливих умов для банківських інвестицій, що тісно пов'язане з макроекономічною політикою країни. Проте держава практично не має механізмів, які б чітко регулювали спільні дії банків і держави у сфері інвестування, а також розподіл ризику між державою та комерційними банками у довгострокових інвестиціях. Щоб держава посилила інвестиційну діяльність банків, вона повинна насамперед дати їм можливість акумулювати необхідні кошти; по-друге, розділити з ними ризик інвестиційної діяльності через економічну ситуацію в країні; по-третє, підвищити прибутковість інвестиційної діяльності.

Відповідно, через слабкий інвестиційний потенціал існує четверта група проблем із низькою активністю банків у фінансуванні інвестиційної діяльності. За даними Національного банку України, більшість банківських вкладень сьогодні здійснюється у формі інвестиційних кредитів. Однак, частка інвестиційних кредитів у кредитному портфелі банків є відносно незначною порівняно з обсягом коштів, призначених для фінансування поточної діяльності. Тому, реальні інвестиції, тобто кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості, становлять лише 1,2% від усіх кредитів, тоді як частка інших інвестиційних кредитів трохи вища, але 13,5% - недостатня для належного розвитку реальної економіки. У світовому порівнянні це більше 40%, а частка таких кредитів в інвестиційних фондах компаній і корпорацій в економічно розвинених країнах становить 25-60%.

Експерти фондового ринку України схильні виділяти такі проблеми інвестиційної діяльності:

1. Складні процедури входження іноземних емітентів. Необхідно

відкрити інвестиційний рахунок у банку, рахунок у цінних паперах у банку-зберігачі, брокерську угоду з інвестиційною фірмою тощо.

2. Жорсткий валютний контроль. Наприклад, процедура вилучення вимагає від власника отримання п'яти різних ліцензій від різних органів.

3. Недосконалість законодавчої бази. Наприклад, в Україні донедавна не було номінального власника (глобального зберігача). Саме посередник представляє інтереси своїх клієнтів на ринках різних країн.

4. Великий обіг неліквідних цінних паперів. Їх обсяги багаторазово перевищують обсяги торгів реально функціонуючих емітентів. Для будь-якого інвестора – це ознака високого рівня корупції та відсутності ефективного регулювання ринку.

5. Загальна недосконалість належного корпоративного управління, низька якість фінансової звітності, зовнішнього та внутрішнього аудиту, спотворена вартість активів емітента.

Основними проблемами розвитку банківського інвестування є:

– невелика частка цінних паперів у загальних активах банку, причому 98% з них становлять державні облигації та сертифікати Національного банку України;

– потенційні інвестиційні ризики;

– низька капіталізація банків і ринку цінних паперів;

– дисбаланс між активами і пасивами в залежності від строків і виду валюти;

– наявність територіальної невідповідності розвитку банківських інвестицій.

Оскільки діяльність банків на фондовому ринку в Україні пов'язана з низкою проблем, зумовлених недосконалістю фондового ринку та недостатнім регулюванням державного фінансового сектору, банківські установи, які здійснюють значний обсяг інвестиційних операцій, дуже обережно ставляться до їх формування інвестиційної політики, якщо ризик високий, ретельно формують портфель цінних паперів.

Незважаючи на складність ситуації на фондовому українському ринку, експерти вбачають певні перспективи його розвитку, особливо в частині формування необхідної нормативно-правової бази. 2022-2023 роки можна назвати реформою фондового ринку. Для сприяння діяльності в цьому сегменті було прийнято багато законів. НКЦПФР на законодавчому рівні дозволила українцям торгувати цінними паперами іноземних компаній. В українського інвестора не було можливості купити акції Facebook чи Apple. Крім того, регулятор спростив процедуру розміщення акцій на фондовій біржі в Україні для нерезидентів.

Варто зазначити, що майбутній розвиток фондового ринку нерозривно пов'язаний із впровадженням інструментів довгострокового накопичення капіталу. Пожвавлення фондового ринку можливе у разі запровадження накопичувальної пенсійної системи, яка є довгостроковим фінансовим ресурсом. Спочатку він активізує ринок облігацій, а потім фондовий ринок. Подальший розвиток ринку вимагає подальшої лібералізації регулювання та посилення захисту прав акціонерів. Але тут замкнуте коло: за слабого фондового ринку та відсутності інструментів довгострокового інвестування накопичувальна пенсійна система не працює. З іншого боку, фондовий ринок також не функціонує без пенсійної системи.

Основними проблемами пожвавлення інвестиційної діяльності банків є вкрай низький обсяг власного капіталу, незадовільна структура і якість пасивів багатьох українських банків, їх переважно короткостроковий характер, а також незбалансованість структури активів і пасивів. Ця проблема потребує розробки заходів для інституційних інвесторів щодо заохочення інвестицій компаній в інвестиційні проекти, а також довгострокових депозитів фізичних осіб, які формують для інвестиційної діяльності необхідну ресурсну базу.

Це найкраще долається через створення податкових пільг для банківських установ та їх акціонерів шляхом спрямування їхніх коштів на відновлення капіталу банку, тим самим спрощуючи процес реєстрації випуску акцій банку. На нашу думку, необхідно запровадити часткове (50%)

оподаткування прибутку з метою капіталізації банківських установ, виключити з оподаткування дивіденди на реінвестиції та податкові дивіденди з власності на акції банку. На нашу думку, розподіл привілейованих акцій міноритарним акціонерам може бути привабливим способом збільшення капіталу банків.

Ще одним важливим заходом щодо розширення інвестиційної спроможності банків є створення прозорого, швидкого та надійного механізму випуску фінансових інструментів банків та інших фінансових посередників (депозитні сертифікати, облігації, єврооблігації, привілейовані акції).

Крім того, мають бути створені сприятливі умови для інвестування фінансових ресурсів інституційних інвесторів (недержавних пенсійних фондів, страхових компаній, інвестиційних фондів) у фінансові інструменти банків. Це вимагає внесення змін до низки законів України, зокрема «Про недержавне пенсійне забезпечення» (стаття 30), з метою збільшення обсягів інвестування недержавних пенсійних фондів у банківські фінансові інструменти. Це пов'язано з тим, що банки зараз є найбільшими інвесторами ринку державних облігацій.

Для накопичення додаткових фінансових ресурсів необхідно створити систему національних інституційних інвесторів, здатних акумулювати значні обсяги коштів і фінансувати їх у фінансові інструменти банків.

Держава має вжити низку заходів для підвищення прибутковості та зниження ризиковості інвестиційної діяльності, а саме: податкові пільги для банків, які надають кредити за пільговими процентними ставками для пріоритетних напрямів інвестування; часткове (50%) створення резервів для відшкодування можливих втрат від активної господарської діяльності (переважно інвестиційні кредити на першочергові цілі та інвестиції в акції підприємств реального сектору) за рахунок зниження оподаткування прибутку банків від довгострокових, понад 5 років, інвестицій у пріоритетні напрями та довгострокових фінансових інвестицій; організації державного страхування банками капітальних вкладень, спрямованих на підприємства, діяльність яких пов'язана зі значними ризиками в частині надання державних гарантій банкам

для інвестицій у пріоритетні галузі економіки та проекти.

Отже, сьогодні існує об'єктивна необхідність розробки та реалізації програми сприяння банківським інвестиціям, яка визначає пріоритети діяльності банків в інвестиційному бізнесі, а також економічні, організаційно-правові принципи та заходи сприяння участі банків у фінансуванні інвестиційних проектів економічного розвитку та забезпечення компаній довгостроковими фінансовими ресурсами.

3.2. Роль банків у післявоєнному відновленні української економіки

Воєнний стан, запроваджений на території України у лютому 2022 року у зв'язку з військовою агресією росії, створив нові виклики для нормального функціонування не лише банківської системи, а й економіки в цілому. Радикальні зміни, пов'язані з неможливістю нормального функціонування, руйнуванням об'єктів критичної інфраструктури, відключенням електроенергії та авіаційними нальотами, суттєво впливають на рівень обслуговування клієнтів, а тому вимагають розробки нових пріоритетів насамперед у діяльності банківських установ та їх узгодження з Національним банком України.

Це пояснюється тим, що основу банківської системи становлять Національний банк України та банки, але важливу роль відіграють також небанківські фінансові установи та банківська інфраструктура.

Банківська система є однією з найважливіших частин економіки не тільки під час війни. Оскільки необхідною умовою успішного функціонування економіки, ефективного здійснення суб'єктами господарювання господарської діяльності та забезпечення життєдіяльності населення є необхідна кількість грошей в обігу, яка повинна збільшуватися або зменшуватися відповідно до змін в економіці. Попит на гроші, а також функції трансформації та стабілізації банківської системи мають бути належним чином задоволені. Крім того, необхідно розробити дієвий механізм, що забезпечує ефективне формування платіжних засобів, надання кредиту та пошук додаткових джерел фінансування.

Тому необхідний комплексний підхід до вирішення існуючих проблем та якісне виконання зобов'язань перед населенням, підприємцями, підприємствами та організаціями, органами державної влади та місцевого самоврядування. Це підвищує ефективність використання коштів, що являє собою цілеспрямовану стабілізацію соціально-економічної ситуації в нашій країні.

Стабільності роботи банків сприяла політика цих установ щодо клієнтів, яка зберігала ознаки максимальної підтримки. Це виражається, зокрема, у розширенні переважної більшості наданих раніше тимчасових пільг і безкоштовних послуг, при одночасному відновленні відділень і навіть у розширенні мережі та відкритті нових пунктів надання банківських послуг.

Тобто залишаються всі пільги для клієнтів, запроваджені на початку війни: кредитні канікули – для населення та компаній, які не мали прострочених кредитних зобов'язань, для власників кредитних карток; ведення карткових рахунків для всіх тарифних пакетів і перекази з рахунків – зазвичай без комісії; картки, термін дії яких закінчився під час воєнного стану, автоматично залишаються активними.

Ця діяльність супроводжується розширенням асортименту депозитних продуктів та грамотною маркетинговою технікою, а також поступовим відновленням приватного кредитування та продажем кредитних вимог проблемних позичальників. Загалом ці заходи спрямовані на відновлення доступності банківських послуг для населення та малого й середнього бізнесу (посилення фінансової інклюзії).

Проте в період дії воєнного стану виникла потреба у додаткових видатках з державного бюджету на підтримку економіки та оборони країни, забезпечення функціонування національної економіки та безпечне існування громадян. Одним із таких джерел були кредити банків, хоча їх частка незначна, насамперед через вартість. Тобто банківська система не зробила істотного внеску в кредитне забезпечення України, що зменшило кредитне забезпечення реального сектору економіки. Відсотки банків за гривневими кредитами під час воєнного стану для бізнесу також зросли, що відбулося через збільшення

банківського ризику рахунок позичальника. Це обмежує доступність кредитів для бізнесу та ще збільшує витрати держави на підтримку кредитування за відповідними державними програмами.

Відповідно до Конституції України [1] основним завданням Національного банку України є забезпечення стабільності грошової одиниці України, і для виконання цієї функції необхідно виходити з пріоритету досягнення та підтримання цінової стабільності. Загальна монетарна політика, у свою чергу, має бути спрямована на забезпечення інфляційних очікувань та обмеження відхилень від запланованих рівнів.

При цьому низький рівень інфляції не є гарантією економічного зростання, але стабільний рівень інфляції йому однозначно сприятиме. Інфляція не може служити універсальним мірилом вартості грошей, коли номінальний обсяг виробництва товарів і послуг знижується внаслідок воєнних руйнувань або інших надзвичайних факторів. Під час війни процентні ставки за кредитами не можуть об'єктивно відображати всі ризики. Інфляція у воєнній економіці зазвичай виникає не через надлишковий попит (і, отже, інфляційні корпоративні прибутки), а скоріше через зростання витрат.

Бізнес може залишитися на тих же номінальних обсягах, але зазнати подвійного зниження реальних продажів і подвійного зростання цін на продукцію. Якщо банківські процентні ставки визначати за принципом «інфляція + ризик», то така компанія просто збанкрутує.

Банки України продовжують інвестувати власні кошти в державні цінні папери та депозитні сертифікати. Однак через високу відсоткову ставку вони більше інвестують у депозитні сертифікати Національного банку України, зберігаючи тим самим свою прибутковість і капіталізацію. У свою чергу, банки менше інвестують в ОВДП, розміщені Міністерством фінансів України, оскільки останні є менш привабливими з точки зору тієї ж прибутковості. А з червня 2022 року НБУ неочікувано підвищив облікову ставку з 10% до 25% річних, ставки за облігаціями на максимальному рівні 14-16% перестали бути привабливими для значної частини потенційних інвесторів. Тоді почалося

фактичне фінансування дефіциту державного бюджету за рахунок Національного банку України. А це прямий шлях до інфляції.

З початком війни саме Національний банк України фінансував основні потреби держави, перевищуючи показники основних міжнародних донорів України. Але якщо прибутковість ОВДП становить 25-30%, і при цьому це короткострокові облігації з терміном обігу від трьох до шести-дев'яти місяців, це означає, що вартість обслуговування таких паперів катастрофічно зростає, а це тому Мінфін з цим не погоджується. Навіть за нинішніх процентних ставок, за розрахунками, Мінфін повинен буде сплачувати Національному банку України в 2023 році близько 70 мільярдів гривень тільки у вигляді відсотків. І навіть якщо прибутковість зростає до прийняттого для казначейства рівня, ніхто особливо поспішати не буде, тому що військові ризики нікуди не зникли і відлякають багатьох потенційних позичальників [8].

Тобто спостерігається конфлікт між Національним банком України та Мінфіном. Зокрема, Національний банк України запропонував Мінфіну збільшити відсотки за ОВДП, щоб уникнути випуску гривні для погашення цих облігацій (ОВДП). Однак Мінфін відмовився від цього, оскільки не було можливості підвищити процентні ставки. Тому сьогодні цей «тягар» лягає на плечі Національного банку України, а також постає питання реструктуризації внутрішнього боргу України, що посилює наявність негативних зрушень, оскільки це може призвести до збільшення кількості банків, які цього не зроблять, своєчасно виконувати свої зобов'язання, оскільки вони не отримають вчасно кошти за облігаціями. Реструктуризація означає, що ці банки точно не зможуть виконувати свої зобов'язання.

Водночас зрушення в цьому напрямку є, адже в жовтні 2022 року прибутковість гривневих ОВДП вперше з початку тотальної війни зросла до 18,5%, і це не в короткостроковій перспективі, а розраховані більше ніж на рік. Крім того, планується, що кошти на покриття дефіциту бюджету надходять не за рахунок внутрішніх позик, а від МВФ та міжнародних партнерів [6].

Проте для вирішення проблеми кредитної підтримки держави та економіки необхідно виробити нові підходи до забезпечення фінансових потреб держави, у тому числі шляхом обмеження підтримки банків за допомогою інструменту депозитних сертифікатів Національного банку України. У мирний час функція депозитних сертифікатів полягала в поглинанні тимчасово вільної пропозиції грошей, які могли надходити на валютний ринок або надлишкове кредитування уряду. За умов фіксованого валютного курсу функція усунення валютних ризиків через депозитні сертифікати не є настільки важливою. Так само не може бути «надмірного» кредитування в умовах війни, оскільки державним фінансам відчайдушно бракує ліквідності, щоб вижити.

Повоєнне відновлення України вимагатиме розробки механізму фінансування не лише національної економіки в цілому, а й фізичних та юридичних осіб зокрема, а також відновлення масового кредитування, одним із джерел кредитування якого мають стати кошти Світового банку.

Банківська система знаходиться в центрі цього механізму, який має визначити, як відшкодувати вартість втраченого майна, як створити програми доступного житла, як підтримати переміщені підприємства, як відновити зруйновані підприємства та інфраструктуру. Тому роль банків знову буде чи не найважливішою.

Однак ця роль має бути підтверджена тією ж капіталізацією, високою ліквідністю, стабільністю та стійкістю. Банк є центральною ланкою в системі економічних відносин і його планомірний розвиток є необхідною умовою ефективного функціонування економіки.

Банківський кредит відіграє важливу роль у забезпеченні ресурсами розширеного відтворення та сталого економічного зростання, але війна призвела до значного відпливу коштів із банківських установ та погіршення якості кредитних портфелів. З цієї причини питання організації ефективної кредитної діяльності набувають особливої актуальності та важливості.

Уряд і Національний банк України з перших днів війни докладали максимум зусиль, щоб у цих складних умовах стимулювати вітчизняні банки

кредитувати реальний сектор економіки, щоб підприємства могли відновити виробництво, модернізуватися та адаптуватися до нових умов. Зокрема, розширено дію програм пільгового державного кредитування, банківські установи своєчасно отримують рефінансування, необхідне для розширення кредитного портфеля, але все ще необхідно спростити доступ бізнесу до дешевих кредитів.

Банківський маркетинг, який зосереджений на дослідженні ринку, оцінці потреб, аналізі потреб і залученні клієнтів, також сприятиме відновленню України. Крім того, уряд намагається спонукати банківські установи активніше використовувати вільні кошти для розширення державних програм кредитування. Держава бере на себе все більше зобов'язань щодо компенсації відсотків за кредитами для корпоративних клієнтів. Зокрема, збільшенню кількості клієнтів та розширенню асортименту банківських продуктів сприяла реалізація Державної програми енергоефективності та енергозбереження, згідно з якою запропоновано надання нового виду кредитів.

Так, у 2021 році Ощадбанк та Укргазбанк почали видавати «теплі кредити» населенню, частину з яких відшкодовує держава, а саме: 35% – на енергоефективні заходи у приватних будинках; 20% – на твердопаливні котли (35% – на субсидії). У 2021 році діяльність програми також була розширена. Українці мають унікальну можливість отримати державну підтримку, встановивши наступне обладнання: системи накопичення електроенергії (системи зберігання енергії); електрозарядні пристрої для електромобілів; розумні лічильники електроенергії [9].

Прикладом державної підтримки вітчизняних компаній є розширення та зміна умов програми «Доступні кредити 5-7-9%» під час війни. Згідно з цією державною програмою, будь-яке підприємство може отримати кредит під 0% під час війни та протягом одного місяця після закінчення війни, після чого відсоток за позику становить 5%. Крім того, максимальну суму кредиту збільшено до 60 мільйонів гривень. Ця програма передбачає надання кредитних гарантій для позик мікро- та малих підприємств (ММП), які не мають

достатнього майна для передачі в забезпечення кредиту або які характеризуються підвищеними кредитними ризиками, наприклад, при створенні нових компаній.

Завдяки кредитним гарантіям держава через Фонд розвитку підприємництва покриває частину кредитного ризику ММП, створюючи тим самим умови для отримання банківського кредиту. Державна підтримка у вигляді кредитних гарантій надається лише в комплексі з підтримкою у вигляді компенсації відсотків за кредитами ММП, які відповідають вимогам програми. Державна підтримка здійснюється через банки, які відповідають визначеним законодавством критеріям [10].

Перш за все, під час війни банки повинні постійно вдосконалювати свою кредитну політику, щоб запобігти виникненню непрацюючих кредитів через жорсткі умови кредитування. Національний банк України постійно працює над розробкою та впровадженням нових фінансових інструментів для банків, які допоможуть банківським установам задовольнити попит бізнесу на гривневі кошти та продовжувати належним чином виконувати одну зі своїх основних функцій – інвестиційну підтримку економіки. Це актуально сьогодні і буде особливо актуальним після закінчення війни, коли необхідно буде відновити національну економіку та привести її до повноцінного функціонування.

В сучасних умовах актуальним є розширення банківської мережі на вільній території та вдосконалення банківської інфраструктури, що пов'язано зі створенням якісних банківських послуг та спрямоване на оптимальне їх надання клієнтам. Одним із елементів банківської інфраструктури є єдина банківська мережа «Power Banking» – це єдина мережа відділень українських банків, створена за ініціативи НБУ, яка надаватиме клієнтам необхідні послуги навіть протягом блекауту. Мережа «Power Banking» налічує вже понад 1800 відділень, оснащених альтернативними джерелами енергії та резервними каналами зв'язку, вдосконаленою інкасацією та додатковим персоналом.

Зараз близько 70% усіх відділень мережі «Power Banking» належать системно значущим банкам, а третина – відділенням інших банків. Наразі

системно важливими банками, які беруть участь у проєкті Power Banking Network, є: Укрексімбанк, Райффайзен БАНК, ПриватБанк, Ощадбанк, Укргазбанк, ОТП Банк, Універсал Банк, Сенс Банк, ПУМБ, Укрсиббанк, Південний, Таскомбанк, Кредобанк, А-банк. У більшості відділень мережі «Power Banking» діє «банкоматний національний роумінг». Мета – надати українцям можливість знімати в банкоматах будь-якого мережевого банку більшу суму готівки, достатню для покриття поточних потреб і створення певного резерву [11].

З точки зору банківського маркетингу та розвитку банківської інфраструктури, отримання конкурентних переваг, активізації інноваційної діяльності сьогодні перспективним виглядає розвиток FinTech та необанкінгу. На нашу думку, FinTech – це фінансові послуги з використанням інноваційних технологій. Цифрова економіка та глибоке проникнення Інтернету сприяють розвитку FinTech (мобільні фінансові послуги, швидкі грошові перекази, краудфандинг, платформа P2P, блокчейн і криптовалюти), а сьогодні і необанкінгу.

Мета – надати українцям можливість у банкоматі будь-якого банку мережі зняти збільшену суму готівки, достатню для задоволення поточних потреб та формування певного запасу [11].

Термін «необанкінг», у свою чергу, ототожнюється з такими термінами, як «інтернет-банк», «мобільний банк», «віртуальний банк», «цифровий банк», «challenger banking», що також пов'язано з використанням інноваційних технологій і сучасні платформи, що покращують класичний сервіс.

Треті правила Базельського комітету з банківського нагляду зараз імплементуються в ЄС. Суть цих правил базується на таких трьох аспектах банківської діяльності:

1. Посилення вимог до якості капіталу, що сприятиме підвищенню якості капіталу – на рівні банків, прискоренню процесів капіталізації – на рівні банківської системи та підвищенню стійкості фінансової системи – на рівні держави.

2. Запровадження коефіцієнта левериджу, що сприятиме вдосконаленню системи управління ризиками – на рівні банку, пом'якшенню ризиків ліквідності – на рівні банківської системи та зниженню ризиків боргової кризи – на рівні держави.

3. Удосконалення механізмів забезпечення вкладів населення. Рекомендована мінімальна сума для банків у країнах ЄС становить 100 тис. євро, що сприятиме стимулюванню припливу депозитів – на рівні банків, посиленню конкуренції на ринку депозитів – на рівні банківської системи, вдосконаленню механізму перетворення заощаджень в інвестиції шляхом збільшення довіри до банківської системи – на державному рівні.

Основним напрямком діяльності банків державного сектору є фінансування:

- суб'єктів господарювання та населення, які постраждали від російської збройної агресії та/або для запобігання такій агресії, зокрема для забезпечення потреб Збройних Сил та інших військових формувань;

- аграрний сектор з метою продовольчої безпеки країни, у тому числі створення посівної кампанії, у тому числі суміжних галузей, що забезпечують функціонування агрокомпаній (постачальники палива, добрив, насіння, засобів захисту рослин тощо);

- підприємства (об'єкти) критичної інфраструктури;

- харчова промисловість, роздрібна торгівля продуктами харчування та суміжні галузі з метою забезпечення населення продуктами харчування;

- фінансування інфраструктурних проектів з відновлення/розвитку об'єктів соціальної, транспортної та критичної інфраструктури, у тому числі пошкоджених/зруйнованих внаслідок бойових дій під час воєнного стану;

- транспортно-логістична інфраструктура країни та проекти, пов'язані з розробкою нових логістичних рішень;

- сприяння переміщенню бізнесу в регіони України/місця активних бойових дій під час воєнного стану;

– виробничі потужності для імпортозаміщення продукції, імпортованої з росії та/або білорусі.

Стале функціонування державних банків, які забезпечують стабільність банківської системи, має особливе значення для економіки та безпеки держави у воєнний та післявоєнний період [13]. Однак сьогодні Національний банк України виділяє системно важливі банки, до яких належать не лише банки державного сектору, а й приватні комерційні банки, що підтверджується створеною мережею Power Banking Network.

Тому виділимо ті напрямки, які будуть характерні для відновлення економіки України для всіх комерційних банків, а не лише банків державного сектору:

– підвищення значення відсоткових ставок в інструментах грошово-кредитної політики, що сприятиме розвитку банківського кредитування та боротьбі з інфляцією на депозитному ринку;

– адекватна підтримка цілі інфляції в монетарній політиці Національного банку України з метою стабілізації інфляції та розвитку економіки;

– відновлення кредитування в повному обсязі, формування ефективних кредитних портфелів, в тому числі і за рахунок розширення державних програм «теплі кредити», «доступні кредити 5-7-9» та заборони підвищення процентних ставок за кредитами в гривні, яка також має позитивний вплив на економіку країни;

– підтримувати політику гнучкого валютного курсу, що матиме позитивний вплив на економіку України, оскільки її відкритість та висока імпортозалежність сприятимуть стабілізації валютного ринку;

– зниження процентної ставки за депозитними сертифікатами Національного банку України, що збільшить прибутки Національного банку України, який також є «гравцем» у відновленні економіки країни;

– залучення власних коштів банків до облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), які можуть бути передані в заставу Національному банку України для рефінансування. Для цього необхідно підвищити процентні ставки

по них і випускати надкороткострокові державні облігації та розширювати їх спектр (житло, освіта), щоб кошти банків більше використовувалися для підтримки уряду та економіки країни;

– підтримувати глобалізацію з метою посилення міжнародного інформаційного обміну та залучення додаткових фінансових ресурсів для відновлення економіки.

Висновки до розділу 3

Отже, банківська система є однією з найважливіших складових економіки України, особливо в період воєнного стану та її повоєнного відновлення. Тому підтримка банківської системи та сприяння її розвитку є пріоритетом для Національного банку України та Уряду.

Основними проблемами фондового ринку України є відсутність довгострокових фінансових ресурсів, низька ліквідність, обмежений вибір фінансових інструментів та якісних емітентів. В Україні майже немає компаній, зацікавлених у залученні фінансування. Як наслідок, фондовий ринок не виконує своєї основної функції – акумулювання фінансових ресурсів та управління ними для розвитку економіки. Помірковане використання цінних паперів є адекватною реакцією банків на недостатній рівень розвитку фондового ринку, слабе правове забезпечення операцій з цінними паперами та економічну ситуацію в цілому, а також недосконалість існуючих методів прийняття рішень щодо інвестицій у цінні папери.

Для підвищення потенціалу банківської системи необхідно розробити дієвий механізм забезпечення ефективного формування платіжних засобів, надання кредитів, пошуку додаткових джерел фінансування та комплексного підходу до вирішення існуючих проблем.

Проте втрати банків від кредитних та операційних ризиків, а саме недоотримані доходи та втрати власного майна банківських структур, суттєво

вплинуть на їх діяльність та здатність підтримувати економіку України в майбутньому.

Таким чином, удосконалення монетарної політики, раціональне управління капіталізацією та банківською ліквідністю, створення системи спостереження для контролю ризиків та/або загроз фінансовій стабільності банків, удосконалення кредитної політики банків, впровадження банківського маркетингу та вдосконалення банківської інфраструктури, створення якісних банківських послуг та цілеспрямоване доведення їх клієнтам, а також активізація інноваційної діяльності сприятимуть не тільки розвитку банківської системи, а й відновленню економіки України.

ВИСНОВКИ

Інвестиційна діяльність банку – явище складне та багатогранне. Як основний учасник інвестиційних відносин банк акумулює значні обсяги фінансових ресурсів населення та шляхом використання різноманітних валютно-фінансових інструментів передає їх іншим учасникам інвестиційного процесу з метою прискорення відтворювального процесу та економічного зростання.

Інвестиційну політику банку варто розглядати як частину загальної політики банку. Це система задокументованих правил і процедур, які визначають пріоритетні напрями його інвестиційної діяльності та регулюють процеси інвестиційної діяльності з метою раціонального використання фінансових ресурсів банку та створення ефективного інвестиційного портфеля для досягнення стратегічних цілей банку.

Реалізація інвестиційної політики банку, в першу чергу, стосується управління інвестиційним портфелем цінних паперів. Головна мета управління – підтримувати максимальний дохід при певному рівні ризику або мінімізувати певний рівень доходу для мінімізації ризиків.

При управлінні інвестиційною діяльністю банку важливо враховувати структуру портфеля цінних паперів. Основними підходами в цьому процесі є комплексний та реструктуризаційний. На етапі реструктуризації визначається тип інвестиційного портфеля (консервативний чи агресивний) та окремі види цінних паперів, що входять до нього.

Банки є одними з провідних компаній на інвестиційному ринку України. Динаміка інвестиційного портфеля банків позитивна. Протягом аналізованого періоду банки активно нарощували вкладення в інвестиційні цінні папери. В інвестиційному портфелі українських банків значну частку займають облігації внутрішньої державної позики та депозитні сертифікати Національного банку

України, які забезпечують зниження ризику портфеля. Ці цінні папери служать для регулювання ліквідності банківської системи.

Присутність банків на вітчизняному ринку державних цінних паперів традиційно мала велике значення і в сучасних умовах відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності економіки країни в цілому та фінансового сектору зокрема. Останніми роками спостерігається тенденцію до зростання.

Важливими передумовами концентрації інвестиційної діяльності банків на сегменті державних цінних паперів були фактична безризиковість таких фінансових інструментів, їх відносно висока прибутковість, що стимулювало спекулятивні мотиви в інвестиційній політиці банків. Найактивнішими інвесторами в державні цінні папери були і залишаються державні банки, які характеризуються консервативними стандартами управління ризиками. Перебування цих банків під державним контролем в Україні традиційно означає використання їх фінансових ресурсів для фінансування дефіциту бюджету. У сучасних умовах ця тенденція тільки посилилася.

Воєнний стан призвів до суттєвих змін у функціонуванні ринку державних боргових зобов'язань. Ключовою – є заміна звичайних державних облігацій на військові, відмінною рисою яких є цільовий характер випуску (кошти спрямовуються на підтримку армії та функціонування країни в умовах воєнного стану).

Наслідки інвестиційної діяльності банків на ринку облігацій внутрішньої державної позики незрозумілі. Це, з одного боку, сприяє диверсифікації активів банківської системи, розвитку вітчизняного фондового ринку, збільшенню частки внутрішнього державного боргу та відповідному зменшенню залежності України від зовнішніх кредиторів, з іншого – це створює додаткове джерело системних ризиків і відволікає банківські ресурси від кредитування економічного розвитку. На нашу думку, у міру стабілізації економічної ситуації виникає потреба диверсифікувати інвестиційну діяльність банків і зменшити їхню увагу виключно на державних цінних паперів.

Основною причиною низької інвестиційної активності банків у реальному секторі економіки є відсутність ефективно функціонуючого фондового ринку та більшої привабливості альтернативних варіантів розміщення банківських ресурсів за критерієм «ризик-прибутковість».

Загалом, за результатами дослідження можна виробити наступні рекомендації щодо вдосконалення інвестиційної діяльності банків на фондовому ринку:

- впровадження широкого спектру фінансових інструментів;
- прозорість емісії, зрозумілість і доступність інвестування в цінні папери;
- надання переваги середньо- та довгостроковим зобов'язанням у структурі інвестиційного портфеля;
- визначення граничного розміру облігацій внутрішньої державної позики в активах банків та Національного банку України;
- випуск облігацій внутрішньої державної позики спеціально під інвестиційні програми, зменшуючи частку запозичень для покриття дефіциту та покращуючи інвестиційну привабливість фінансових інструментів;
- підтримка ліквідності цінних паперів на умовах тимчасового придбання за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку;
- інформування та спрощення умов інвестування в ОВДП фізичними та юридичними особами;
- домінування у структурі власності облігацій внутрішньої державної позики небанківських фінансових установ, таких як недержавні пенсійні фонди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення – 12.11.2023 року).
2. Господарський кодекс України від 19.08.2022 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення – 12.11.2023 року).
3. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 10.10.2022 року 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
4. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679–XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення – 12.11.2023 року).
5. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення – 12.11.2023 року).
6. Бєлова І.В. Оцінка ефективності інвестиційної діяльності банку (на прикладі ПАТ КБ «Приватбанк»). Проблеми і перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 листопада 2017 р., м. Суми). Суми: Сумський державний університет, 2017. С. 222- 226.
7. Брежнєва-Єрмоленко О.В. Детермінанти інвестиційної діяльності комерційних банків. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 948-954.
8. Базель III-2011. Глобальна нормативна база для більш стійких банків і банківських систем. Базельський комітет з банківського нагляду. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf> (дата звернення 16.12.2021).
9. Боріо Ч., Лоу Ф. Ціни на активи, фінансова та монетарна стабільність: вивчення зв'язку. BIS Working Papers, 2002, 114.

10. Боріо Ч., Дремманн М. До операційної основи фінансової стабільності: «нечіткі» вимірювання та його наслідки. *BIS Working Papers*, 2009, 284.
11. Борисова Л. Є., Мамуненко М. С. Сучасні напрями розвитку вітчизняних банківських операцій з цінними паперами. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2021. Вип. 2 (103). С. 35–41.
12. Вовчак О.Д. Банківське інвестування в Україні: сучасний етап, проблеми та перспективи. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. С. 93-94.
13. Волкова В.В. Тенденції розвитку банківського нагляду в Україні в умовах переходу до міжнародних стандартів. *European journal of economics and management*. Volume 4. Issue 3. 2018. С. 26-35.
14. Волохов В.І., Сорока Л. М. Економічна природа і зміст кредитної діяльності банку в аспекті оцінювання її ефективності. *Фінанси України*. 2020. №8. С. 201-211.
15. Ганзюк С.М. Лінькова А.В. Особливості функціонування проблемних банків в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 8 (35). С. 11-14.
16. Гераймович В.Л. Неузгодженості у визначенні сутності економічної категорії «інвестиції». *Молодий вчений*. 2014. № 12. С.98-100.
17. Даниленко А.І. Інвестиційні проекти та їхня роль у розвитку економіки України. *Фінанси України*. 2019. № 6. С. 120 - 128.
18. Дубогриз Є. Державні банки: валіза без ручки. *CASE Україна*. Центр соціально-економічних досліджень. 2021. 40 с.
19. Житар М.О. Державна політика регулювання та стимулювання інвестиційної діяльності банків України. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. 2019. № 1 (53). С. 163- 167.
20. Жердецька Л.В. Оцінка ефективності інвестиційної діяльності банків України на фондовому ринку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 9–10 (286–287). С. 11–17.
21. Кондрашихін А.Б. Інвестиційні ризики українського ринку цінних паперів. *Банківська справа*. 2003. №2. С. 62-71.

22. Корнієв В.В., Кульпінський С. Подолання дефіциту інвестиційних ресурсів за допомогою інструментів банку розвитку. *Фінанси України*. 2016. №5. С. 82-96.
23. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стабільністю банківської системи. Київ: ДВНЗ УАБС НБУ, 2010.
24. Криховецька З.М., Кохан І.В. Проблеми та шляхи вдосконалення формування фінансових ресурсів банків. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39.
25. Кулаков А. Є. Управління активами та пасивами банку. *Фінанси і кредит*. 2002. №17. С. 2-16.
26. Лаврушин О.І. Роль кредитів та модернізація діяльності банків у сфері кредитування. К.: КноРус, 2012.
27. Макаренко Ю.П. Сучасний стан та шляхи удосконалення банківського регулювання та нагляду. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 12. С. 62-67.
28. Мамедов С.Г. Підвищення ефективності нагляду в контексті реструктуризації банків. *Вісник університету банківської справи*. 2017. № 1 (28). С. 60-64.
29. Міщенко В.І., Яценюк А.П., Коваленко В.В., Коренєва О.Г. Банківський нагляд: навч. посіб. К.: Знання, 2004. 406 с.
30. Мельников А.Е. Теоретичні аспекти банківської інвестиційної діяльності. *Наукові праці МАУП: збірник наукових праць*. 2011. № 2 (29). С. 77-84.
31. Міллер Р. Л., Девід Д. Ван-Гуз. Сучасні гроші та банківська справа. К: ІНФРА-М, 2000.
32. Нагорна О.В., Васишин Ю.В. Інвестиційна діяльність як особлива сфера банківської діяльності. *Ефективна економіка*. 2013. № 7. С. 81-89.
33. Одинцова Н.Г. Реструктуризація в процесі управління банківськими установами. Сумський державний університет. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/34613>.

34. Озерчук О.В. Управління інвестиційним портфелем банків в Україні: теоретичні та прикладні аспекти. *Наукові праці НДФІ*. 2019. Випуск №1. С. С. 71-79.
35. Онищенко Ю. І. Управління інвестиційною діяльністю банку: теорія та практика. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 25. С. 738–745.
36. Петрук А.О. Проблеми та перспективи розвитку методів регулювання інвестиційної діяльності банків, пов'язаної з похідними інструментами. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2019. № 2. С. 69-75.
37. Прокопенко К. Управління інвестиційним портфелем: реалії сьогодення. *Фінансовий простір*. 2016. № 3. С. 123-131.
38. Татарин Н. Б., Юрченко І. М. Вплив пандемії COVID-19 на ринок ОВДП в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Проблеми економіки*. 2021. №2 (48). С. 210–216.
39. Табачук Г.П. Бус О.Б. Основні цілі, завдання та принципи організації банківського регулювання й нагляду. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2011. № 2 (11). С. 151-157.
40. Черкасова С. В. Банківська інвестиційна діяльність на вітчизняному фондовому ринку. *Підприємництво і торгівля*. 2019. Вип. 24. С. 51–58.
41. Яременко О.В. Економічна сутність інвестицій в основні поняття інвестиційної діяльності. *Економіка промисловості*. 2012. № 1-2. С.79-85.
42. Залучення України від продажу ОВДП на аукціонах із початку повномасштабної війни перевищують еквівалент 167,9 млрд грн – депозитарій НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zaluchennya-ukrayini-vid-prodaju-ovdp-na-auktsionah-iz-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyni-perevischuyut-ekvivalent-1679-mlrd-grn--depozitariy-nbu> (дата звернення – 12.11.2023 року).
43. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua> (дата звернення – 12.11.2023 року).
44. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення – 12.11.2023 року).

